

ZÜMRÜDÜANKA: RUSYA FEDERASYONU'NUN DIŞ POLİTİKASI

Doç. Dr. Erel Tellal
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Özet

Bu çalışmanın temel sorunsalı Soğuk Savaş sonrasında RF'nin dış politikasıdır. Öncelikle Rus dış politikasını belirleyen etkenler masaya yatırılmıştır. Ardından, SSCB'nin ardılı sıfatıyla uluslararası kapitalist sisteme eklemlenme sürecinin yaşandığı Yeltsin dönemi ele alınmıştır. Son olarak başkanlık süresi sona eren Putin dönemi mercek altına alınmıştır.

RF, SSCB'nin ardılı sıfatıyla bu dönemden gelen süreklilik güçlerinden etkilenirken, uluslararası sisteme eklemlenen yeni bir devlet olarak kabuk değiştirmiş ve büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşüm dış politikasına da yansımıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından geçen yirmi yıla yakın zaman içerisinde ardılı olan RF önce büyük bir çöküntüyle sendelemiş, sonra toparlanmaya başlamıştır. Bu özelliğiyle küllerinden yeniden doğan anka kuşuna benzetilebilir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, dış politika, Rus Dış Politikası, Yeltsin, Putin.

Phoenix: Foreign Policy of Russian Federation

Abstract

The main problematic of the present study is the foreign policy of the Russian Federation in post-Cold War era. First of all, the factors that affect Russian foreign policy are discussed in detail. Then, the Yeltsin era, in which the country went through a process of articulation to the international capitalist system as a successor State of the USSR, is analysed. Finally, the following Putin era is scrutinized.

The Russian Federation, being affected by the continuity powers of its predecessor, the USSR, has also altered itself as a new State being articulated to the international system and thus undergone a dramatic transformation. This transformation has shown itself in the country's foreign policy as well. In some 20 years passed since the dissolution of the USSR, the Russian Federation has first faltered to a great extent and then started to recover gradually. Due to this characteristic, it can be resembled to Phoenix that rose out of its ashes.

Keywords: Russian Federation, foreign policy, Russian Foreign Policy, Yeltsin, Putin.

Zümrüdüanka*: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası

19. yüzyılda, Avrupa henüz “dünyanın merkezi olma” niteliğini kaybetmemişken Rusya Avrupa tarihine damgasını vurmuştur. Napolyon'un tüm Avrupa'ya egemen olma girişimi Çar Aleksandr ve “general kış” tarafından engellenmiş, yeni kurulan “Avrupa Uyumu”nda Rusya önemli bir devlet olarak yerini almıştır. 20. yüzyılda Sovyet deneyimini yaşayan Rusya bir yandan uluslararası kapitalist sistem karşısında bir “seçenek” olarak görülürken, öte yandan Hitler faşizminin yenilgisinde önemli rol oynamıştır. SSCB'nin yıkılmasının ardından 21. yüzyıla geldiğimizde uluslararası sistem yeniden yapılanmaktadır. İki kutuplu sistemin ertesinde bütün devletler gibi Rusya Federasyonu (RF) da bu dönüşüm sürecinde kendi çıkarlarını gözeterek “sistem”e katılma çabası içerisinde. Süreç içerisinde RF'yi ve onun dış politikasını sağlıklı değerlendirebilmek gerekir, çünkü tarihsel açıdan ve günümüzde RF “sistem”in diğer pek çok katılımcısı açısından oldukça önemlidir. Bir kere, kendisini “yeni dünya düzeni”nin “yeni imparatorluğu” olarak göstermeye çalışan ABD için önemlidir. Rusya'nın ne kadar güçlü bir devlet olduğu, ABD'nin politikalarını doğrudan ilgilendirir. Sonrasında, devletüstü bir yapılanma içerisindeki AB için RF'nin izleyeceği politikalar yaşamsal değerdedir. Özellikle, enerji ve güvenlik politikaları doğu Avrupa devletleri tarafından yakından izlenmektedir. Eski Sovyet coğrafyasında, özellikle Orta Asya ve Kafkaslar'daki gelişmeleri RF'den ayrı düşünmek olanaksızdır. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Japonya başta olmak üzere Doğu Asya ülkelerinin RF ile ilişkileri kurulmakta olan düzeni belirleyici olacaktır. Güney Amerika, Ortadoğu ve Afrika için benzer değerlendirmeler yapılabilir.

* Değerli Hocam Prof. Dr. Oral Sander'in önerdiği gibi, “phoenix” yerine kullanılmıştır (Sander, 1993: 11).

Hiç kuşkusuz RF'nin izlediği politikaları doğru değerlendirmek ve buna uygun politikalarla karşılık verebilmek Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın temel sorunsalı Soğuk Savaş sonrasında RF'nin dış politikasıdır. Hiç kuşkusuz yirmi yıla yakın bir süre, bir devletin dış politika çizgisini değerlendirebilmek için kısa bir zaman dilimidir. Üstelik söz konusu olan ülke tam anlamıyla bir “metamorfoz” yaşarken, uluslararası sistemde de durulum içerisinde bir yapıdan söz etmek mümkün değildir. Yine de, öncelikle Rus dış politikasını belirleyen etkenler masaya yatırılacaktır. Bunun için gerek uluslararası ilişkilerin yapısal dönüşümünün, gerek bölgesel gelişmelerin dış politika belirleme sürecindeki etkileri incelenecektir. Dış ve iç politikaların geçişkenliği günümüzde her zamankinden daha yoğundur. Bu varsayımdan yola çıkarak, köklü dönüşüm yaşadığı kolayca söylenebilecek RF'de ekonomik ve siyasi yapılar, kadrolar, büyük bir çöküş içine giren ordu ve yeniden örgütlenen Ortodoks Kilisesi'nin dış politika üzerindeki etkisi irdelenecektir. Yine, söz konusu dış politika bir günden diğerine ortaya çıkmamıştır. Bu nedenle Sovyet döneminden RF'ye kalan miras (ya da süreklilik unsurları) ve değişiklikler saptanmaya çalışılacaktır.

İkinci olarak, SSCB'nin ardılı sıfatıyla uluslararası kapitalist sisteme eklemlenme sürecinin yaşandığı Yeltsin dönemi ele alınacaktır. Bu ilk dönemde RF toprak, nüfus yitirirken ekonomik/siyasal alanlarda güçsüz düşmüş ve rejim değişikliği yaşamıştır. 1990'larda uluslararası sistemdeki belirsizlikler üzerine inşa edilmiş dönemin dış politikası deyim yerindeyse yeni devletin inşasına eşlik etmiştir. Yeltsin dönemini izleyen araştırmacılar hem iç, hem de dış politikada başarısızlıklar yumağını ve gerek RF'nin, gerek diğer devletlerin hoşnutsuzluklarını anımsayacaktır. Oysa ki, günümüzde bu dönem “kuruluş” süreci biçiminde değerlendirilmektedir. Öyle ki, Yeltsin de “kurucu” sıfatını kazanmış durumdadır. Dönemin dış politika gelişmelerini neden ve sonuçlarıyla incelemek bir sonraki döneme ışık tutacaktır.

Üçüncü bölümde başkanlık süresi sona eren Putin dönemi mercek altına alınacaktır. Kimilerine göre yeni Çar, kimilerine göre Sovyet döneminin mirasçısı (hatta çağdaş Stalin), kimilerine göre baskıcı, eli kanlı bir diktatör, kimilerine göre ise güçlü ve çağdaş RF'nin kurucusu sıfatını taşıyan Putin hiç kuşkusuz Yeltsin'den çok farklı bir iktidar sürmüştür. Çok taraflı dış politika ilkesiyle yola çıkarak, gerektiğinde ABD hegemonyası karşısında (Irak'ın işgalinde tanık olunduğu gibi) en kararlı tutumu sergileyen, gerektiğinde (11 Eylül sonrasında) sonuna değin işbirliğine açık görünen Putin'in Yeltsin'den devraldıkları ve değiştirdiklerini saptamak çalışmanın amaçlarından bir başkasıdır. Hiç kuşkusuz bunu yaparken değişen koşulları saptamak da zorunlu olacaktır.

Mayıs 2008’de başlayan Medvedev Dönemi incelemeye alınmamıştır. Bunun birkaç nedeni vardır. Öncelikle, bu dönem sürmektedir. Yapılacak değerlendirmeler eksik kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sonrasında bunun Putin Dönemi’nin devamı olup olmadığı tartışmaları yoğunluk kazanmıştır. Böyle olup olmadığını değerlendirmek için bile beklemeye gereksinim vardır. Yine de, dış politikaya ilişkin çok önemli gelişmeler söz konusu olduğunda, bunlara değinilmeden geçilmeyecektir.

Son olarak şu noktanın altını çizmek gerekir. Devletlerin belirli dönemlerde izledikleri dış politika incelenirken tarihsel bağlamına oturtulmalı ve günlük “sloganvari” söylemlerden uzak durmalıdır. Çalışmanın temel kaygılarından biri de bunu başarabilmektir.

1. Politika Belirleme ve Uygulama Sürecinde Etkenler

SSCB’nin yıkılmasının ardından RF’de dış politikanın saptanmasında rol oynayan etkenlerin başında uluslararası sistemdeki belirsizlik gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan iki kutuplu sistem taraflardan birinin yıkılmasıyla sona ermiş ve 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla “Soğuk Savaş”ın sona erdiği söylemi egemen olmuştur.¹ SSCB’nin yıkılmasından sonra ABD “yeni Roma” adı altında hegemonyasını dünya çapında inşa etmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken önce Fukuyama’nın “tarihin sonu” tezi öne sürülmüş ve insanlık tarihinde en mükemmel düzeyin “piyasa ekonomisi, demokrasi ve insan hakları” temelinde yakalandığı savunulmuştur. Bu tezle “Batılı ekonomik/siyasi devlet yapılanmaları” “uygarlık” yaftasıyla dünyanın geri kalanına dayatılmaya başlanmıştır ve sürmektedir. Ardından Huntington’ın “uygarlıklar savaşı” tezi ortaya atılmış ve bununla da açıkça iki kutuplu sistemdeki “komünizm tehdidi”nin yerini “İslam [ya da moda deyimiyle ılımlı İslam’a da düşman olan ‘radikal İslam’(!)] tehdidi” almıştır. Bütün bu olanlar 11 Eylül’den sonra başlamış gibi gösterilmeye çalışılsa da, bu tarih öncesinde 100 ülkede 60 bin asker bulunduran ABD, Afganistan operasyonu ile birlikte (7 Ekim 2001) Orta Asya’ya da girmiştir (Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan’daki üslerden sonra Gürcistan’a askeri danışmanlar göndermiştir). Mart 2003’te, neredeyse bütün dünyanın karşı çıkmasına karşın Irak’ı işgalinin ardından bu ülkedeki petrol kaynaklarına el koyması (süreç henüz sona

¹ Soğuk Savaş’ın ne olduğu ve sona erip ermediğine ilişkin tartışmalar sürmektedir. Zira, blokun yıkılmasının ardından defalarca sona erdiği ya da yeniden başladığı değerlendirmeleri yapılmıştır (Tellal, 2002: 203-207).

ermemiş de olsa) hegemonya girişiminin başka bir göstergesi olmuştur. Zaten uzay, hava ve deniz üstünlüğünü elinde tutan ABD'nin bu kadar çok üs kurması ve 19. yüzyıla özgü emperyalist politikalar izlemesi bir yandan bu devletin Roma İmparatorluğu'na benzetilmesine yol açarken, diğer yandan yüzyılın başında ortaya atılan jeopolitik kuramlardan birini, "kara egemenliği"ni anırtmaktadır. İlk kez 1904'te İngiliz coğrafyacı Sir Halford MacKinder'in öne sürdüğü bu kuram uyarınca "*heartland*" dünyanın en büyük doğal kalesidir. Buraya egemen olan dünyaya da egemen olur. Başlangıçta, doğu Avrupa'dan başlayarak tüm Avrasya'yı "*heartland*" içine alan Mackinder, 1943'te Lena nehrinin doğusunu bu merkez bölgeden çıkararak, neredeyse günümüzde "enerji savaşmaları"nın yaşandığı bir coğrafyayla sınırlamıştır söz konusu alanı (Mackinder, 1943: 595-605). 2001'e gelindiğinde, Sungur Savran, varolan Türkiye-Kafkaslar koridorunun ardından, Orta Asya'ya açılan Pakistan-Afganistan koridoruyla birlikte "Avrasya hegemonya savaşları"nın başladığı konusunda uarmaktadır bizleri (Savran, 2001: 204). Sonuç olarak, bir kısmı RF içinde kalan ve bir kısmı da SSCB'den ayrılarak RF'nin komşusu haline gelen Orta Asya-Hazar bölgesi dünyanın yeni enerji merkezi ve "yeni büyük oyun"un sahnesi haline dönüşmüştür.

ABD'nin hegemonya sürecinde yaptığı girişimlerden biri de iki kutuplu sistemde var olan nükleer dengeyi sağlayan ABM anlaşmasından çıkararak güvenliğine bir ön cephe kurma çabası olmuştur. Kamuoyunda yaygın biçimde tartışılmasa da günümüzün dünya barışı açısından en önemli tehlikesi nükleer denge bozulmuş olması durumudur (Tellal, 2007: 227-230).

ABD'nin dünya üzerinde hegemonyasını kurma çabalarına AB'nin genişleme süreci eşlik etmiştir. Doğu Avrupa'daki eski Demirperde ülkeleri bir iki istisna dışında birliğe katılmışlar ve RF sınırlarına dayanmıştır (hatta Kaliningrad AB içerisinde bir *enclave* olarak kalmıştır). Yatay genişlemede bu denli hızlı davranabilen AB dikey bütünleşmede güvenlik, dış politika, enerji gibi konularda ortak bir yol bulma sürecinde tıkanmış, ekonomik ve hukuki bütünleşmenin siyasi çatısını kuracak anayasa konusunda ilerleme sağlayamamıştır. Özellikle eski Yugoslavya'da çıkan çatışmalarda AB'nin etkin bir tutum gösterememesi bunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

İki kutuplu uluslararası sistem sonrasında dünya siyasetine damgasını vuran bir başka örgüt NATO'dur. Soğuk Savaş'ta iki kamptan birinin askeri örgütü olarak kurulan NATO, karşı blokun yıkılmasının ardından hızla görev ve işlev tanımlarını değiştirmiş ve üye sayısını arttırmıştır. Doğu Avrupa'yı içine alan örgüt, 1990'larda Balkanlar'da önemli işlev görmüş ve 2000'lerde de Afganistan'daki varlığını sürdürmektedir. NATO'nun bu dönemdeki dinamik yapısının göstergelerinden biri de, onu bir bağlaşma olarak nitelendirmemizi sağlayacak 5. maddenin ilk kez 11 Eylül 2001 sonrasında işletilmiş olmasıdır.

SSCB'nin yıkılmasının ardından yaşanan, eski "sosyalist" coğrafyanın kapitalist ekonomik sisteme eklenmesidir. Çalışmanın konusu RF olduğu için bu devlet ayrıca incelenecektir. Ama, benzer bir süreç ÇHC için de geçerlidir. ÇHC'nin eklenme süreci iki kutuplu sistem sürerken, 1980'lerde başlasa da son on yıldır dünya kamuoyunu en fazla meşgul eden konu "Çin ejderhası"nın sisteme katılımı ve bunun doğuracağı olası sonuçlardır.

Ortaya çıkan yeni "düzen"de göze çarpan başka bir özellik sistemi oluşturan devletlerin yanı sıra çokuluslu şirketlerin de önemli rol oynadıklarıdır. Gerçi finans kapitalin sistemdeki yerine Lenin daha 20. yüzyılın başında işaret etmiş olsa da (Lenin, 1978), günümüzde varlıkları daha açık biçimde hissedilmektedir.

Ortadoğu, iki kutuplu sistemde olduğu gibi sonrasında da büyük güçlerin güçlerini sınadıkları coğrafya olmayı sürdürmektedir. Batı merkezci bir bakışla bu adı alan coğrafya 1990'lardan başlayarak deyim yerindeyse "sündürülmekte"dir. Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya genişletilen bu alanda kapitalist ekonomi sacayağını yerleştirmiştir. Silah, uyuşturucu ve insan ticareti bu coğrafyada yoğunlaşmaktadır.

Uluslararası sistemden söz ederken son olarak BM'ye değinmek yerinde olacaktır. MC'den alınan derslerle İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla kurulan bu örgüt, iki kutuplu sistemde ağır aksak da olsa yürürken günümüzdeki yapısı ve işleyişiyle yoğun eleştirilere hedef olmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin güç dengesini yansıtmayan yapısı, ortaya çıkan çatışmalarda etkin varlık gösterememesi ve Genel Sekreter'in tarafsızlığı sorgulanacak tutumları başlıca eleştiri noktalarıdır (Keskin, 1998/99: 431-448; Keskin, 2007: 135-148). Hiç kuşkusuz bu denli önemli bir örgütün gelecekteki durumu sistemin kendisini yakından etkileyecektir.

RF'nin dış politikasında söz ederken birden fazla bölge ele alınmak zorundadır. Uzak Doğu'dan başlayacak olursak, burada ilk göze çarpan ÇHC'nin hızla sistemle bütünleşerek güç kazandığını görebiliriz. Aşağıda daha ayrıntılı biçimde ele alınacağı gibi ÇHC ile RF ABD hegemonyasına karşı işbirliği içindedirler. Ancak, bu işbirliği sorunsuz değildir. ÇHC'den yoğun biçimde tehdit algılayan Japonya, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ilk kez silahlanmaya başlamıştır. Orta Asya devletleri sistemle bütünleşme çabalarını sürdürmekle birlikte, büyük devletlerin (ve çokuluslu şirketlerin) bölge üzerinde denetim kurma çabaları nedeniyle istikrara kavuşmamışlardır. Etnik çatışmalardan çevre sorunlarına, siyasal bunalımlardan radikal İslam'a pek çok etken bölgedeki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum RF'nin dış politikasında yansımaları bulmaktadır.

Kafkaslar'ın güneyi benzer bir durumdadır. Ukrayna ve Moldova'yı da katarak düşünüldüğünde bu bölgede RF ile Batılı devletler arasında yoğun bir etkinlik savaşımı yaşanmaktadır. Baltık devletleri ve Doğu Avrupa ekonomik anlamda AB'ye, askeri anlamda NATO'ya üyeliklerini tamamlamışlar, deyim yerindeyse “tampon bölge” olmaktan çıkarak “sınır”lara dayanmışlardır.

RF'nin bu sınır bölgelerinin yanı sıra bire bir ekonomik, siyasi çıkarlarının söz konusu olduğu (Hindistan-Pakistan anlaşmazlığının sürdüğü) güney Asya, (başta Irak, İran ve petrol fiyatlarını etkileyebilecek diğer Arap ülkelerinin yer aldığı) Ortadoğu ve (ABD karşıtı yönetimlerle öne çıkan) Güney Amerika gibi bölgelerdeki gelişmeler de dış politikasını doğrudan etkilemektedir.

Arbatov, Rus dış politikasını belirleyen etkenleri 1990'ların başında şöyle sıralamıştır (Arbatov, 1993: 6-8): Dağılma, ekonomik ve toplumsal bunalım, önderlik sorunu ve uluslararası sistemdeki değişim. Hiç kuşkusuz, dış politikanın bu ilk dönemdeki acil öncelikleri eski Sovyet coğrafyasında istikrarın korunması, bu bölgede yayılcı emellerin önüne geçilmesi ve SSCB'den kalan bölgesel ve küresel sorumlulukların elden geldiğince yerine getirilmesi olmuştur (Arbatov, 1994: 13). Ancak, bu saptamadan da anlaşılacağı gibi temel vurgu “devletin bekası”na yani iç etkenleredir. Özellikle Yeltsin döneminde yaşanan büyük dönüşümde devletin refleksi toprak bütünlüğü ve egemenliğini korumak üzerine olmuş, büyük bedeller ödeyerek bu sağlanmıştır. Buradan yola çıkarak dış politikanın iç dinamiklerine göz atmak açıklayıcı olacaktır.

RF başkanlık sistemiyle yönetilmektedir ve bu, güçlü bir başkanlık sistemidir.² Başkan dış politikayı bizzat belirler ve yürütür (Rannih, 2000: 11). 1991 ve 1996'da yapılan seçimleri kazanan Boris Yeltsin, görev dönemi sona ererken, 31 Aralık 1999'da yaptığı televizyon konuşmasıyla görevinden ayrılmış ve kendisine “halef” olarak Vladimir Putin'i göstermiştir.³ Yeltsin döneminde devlet yönetimi “oligarklar” ve “aile”nin elindedir (Treisman, 2002: 59).⁴ Yeltsin görevi boyunca sağlık problemleriyle uğraşmış, 1988 ve 1996'da iki kez kalp krizi geçirmiştir. Alkol bağımlılığı skandallara yol açacak boyuta

2 Anayasa 12 Aralık 1993'te kabul edilmiştir. Türkçe metin için: (Coşar, 1999: 101-203).

3 Yeltsin bu konuşmasında olabildiğince “duygusaldır: “...Rusya artık sadece ileriye doğru hareket edecek. Ve ben, tarihin bu doğal seyrinin önünde engel olmamalıyım” (Yeltsin, 2001: 322).

4 Yeltsin 23 Nisan 2007'de 76 yaşında öldü <http://www.ng.ru/politics/2007-04-24/3_elcin.html> (11.3.2010).

ulaşmıştır. 26 Mart 2000’de yapılan seçimleri ilk turda aldığı % 53 oyla kazanan Putin, vekaleten bulunduğu koltuğa 5 Mayıs’ta resmen oturmuştur.⁵ 14 Mart 2004’teki seçimlerde ise oyların % 71.3’ünü alarak arkasındaki halk desteğini arttırmıştır. Putin’le birlikte eski istihbarat ve askeri bürokrasisini anlatan “siloviki” yönetiminden söz edilmeye başlanmıştır (Shevtsova, 2006: 308). Putin RF için her şeyden önce siyasal istikrarı simgelemiştir. Belki de Yeltsin sonrasında kim gelirse gelsin, ondan daha iyi olacaktı, fakat Putin RF’de tam anlamıyla istikrar sağlamıştır. Diktatörlüğe eğilimi ve demokratikleşme sürecinden uzaklaşması konularında eleştirilse de, Putin’in iktidarı Yeltsin’le karşılaştırılmayacak kadar mutlaklıdır.⁶ Bir başkası, Putin RF’de ekonomik istikrarı da sağlamıştır (GSMH’daki artış ve bunun halk arasında adil paylaşımı için yaptıklarının yanı sıra, oligarklarla, yolsuzlukla savaşımları da destek sağlamıştır Putin’e). Yine, Putin Çeçenya’daki direnişi “aşırı güç” kullanarak da olsa çözmüş ve güvenlik açısından da istikrarı simgeler hale gelmiştir. Son olarak, izlediği aktif dış politika ve uluslararası arenadaki yeriyse RF halklarının prestijini simgelemiştir. 2 Mart 2008 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerini Putin’in adayı Dimitri Medvedev % 70 oranında bir oyla kazanmış 7 Mayıs’ta yemin ederek görevi devralmıştır.⁷

Başkan’ın yanı sıra yürütmenin başındaki Başbakan’ın sorumluluğundan söz edilebilir.⁸ Saptanan politikaların temsilen yönetimi ise Dışişleri

5 Putin ikinci kez seçildiğinde hakkında yazılanlardan birinin başlığı, Çeçen savaşı üzerinden kazandığını belirtmek üzere “Vayna i Vladimir” oldu: *Vayna* savaş; *Vladi* yönet; *mir* toplum anlamını taşıyor (Kamalov, 2004; Seiffert, 2004; Gevorkyan/Timakova/Kolesnikov, 2000).

6 ABD “entelijensiyası” başlarda “ısrarla” bunu kabul etmek istememiştir. Örnek için: (Treisman, 2002: 58-72). Daha sonra da, Putin’i diktatörlüğe yeltenmekle eleştirmiştir. Özellikle muhaliflerini “susturması” Putin’in bu yönde eleştirilmesine yol açmıştır. Putin’e en ağır eleştirileri yönelten gazetecilerden bir olan Anna Politkovskaya’nın, hem de Putin’in doğum gününde bir suikaste kurban gitmesi bu izlenimi yaratan olaylardan yalnızca biridir. Politovskaya’nın bir eseri Türkçe’de yayınlanmıştır: (Politovskaya, 2006). 2000’de RF dışına kaçan eski FSB ajanı Yarbay Aleksandr Litvinenko’nun 23 Kasım 2006’da Londra’da zehirlenme sonucu ölmesi “muhaliflerin” ülke dışında da “susturulacağı” göstergesi olmuş, İngiltere ile RF arasında gerilime yol açmıştır (Litvinenko, 2008).

7 <<http://www.rferl.org/content/Article/1144063.html>> (28 Temmuz 2008).

8 RF’de Başbakan’ı Başkan atar, hükümeti ise Duma onaylar. RF’de uzun yıllar Başbakanlık yapan Çernomırdin’in ardından, Kriyenko (Mart 1998), Primakov (Ağustos 1998), Stepaşin (Mayıs 1999), Putin (Ağustos 1999), Kasyanov (Mayıs 2000) bu koltuğa oturmuşlardır. Putin, ikinci kez seçilmeden önce Mart 2004’te başbakanlığa Fradkov’u atamış ve Aralık 2007’deki parlamento, 2008’deki başkanlık seçimleri öncesinde Eylül 2007’de herkesi şaşırtarak Zubkov’u bu koltuğa uygun

Bakanlığı'na verilmiştir (Rannih, 2000: 11; Lantsova ve Açkasova, 2006: 294-5). Gerek Başbakanlar ve gerekse Dışişleri Bakanları dış politikada önemli roller oynamışlardır. Özellikle, Yeltsin döneminde Başbakanlık koltuğuna oturan Çernomırdin, Primakov ile Dışişleri Bakanları Kozırev, Primakov öne çıkarılarken, iktidarını paylaşmayı sevmeyen Putin döneminde ne Kasyanov, Fradkov ikilisi, ne de İvanov, Lavrov ikilisi ön plana çıkabilmişlerdir. 2008'deki başkanlık seçimlerinin ardından RF'de bir ilk yaşanmış, eski Başkan Putin 9 Mayıs'ta Başbakanlık koltuğuna ikinci kez oturmuştur.⁹ Bu ikiliyle yeni dönemde RF'de çok daha güçlü bir siyasi iktidar ortaya çıkmıştır.

Dış politikanın yönetsel örgütlenmesinin yanı sıra kamuoyunun ve çıkar gruplarının etkisinden de söz edilebilir (Lantsova ve Açkasova, 2006: 296-8). Kamuoyunun etkisi, özellikle Yeltsin döneminde açıkça görülmüştür. Putin döneminde iktidarın kamuoyunu yönlendirdiği saptaması daha doğru olacaktır. Çıkar gruplarından ikisi daha fazla öne çıkmaktadır. İlki askeri üretim kompleksidir (VPK) ve Sovyet mirasıdır. SSCB'nin yıkılmasıyla üretim durma noktasına gelince etkinliği azalmış, teknoloji yenilenmesiyle birlikte ayakları üzerine kalkmıştır. İkincisi ise, akaryakıt enerji kompleksidir (TEK). Doğalgaz devi Gazprom ve enerji kuruluşu "YeEs" in orta ve uzun erimli politikaları dış politikayı doğrudan etkilemektedir.

1990'larda iç politikada yaşanan Atlantikçi-Avrasyacı çekişmesi Putin'in iktidara gelmesiyle sona ermiştir. Putin, deyimi yerindeyse bir sentez oluşturmaya çabalamıştır. 2001 yılbaşında eski Sovyet ulusal marşını tekrar kabul edip ona yeni sözler yazdırmış; devletin bayrağını Çarlık Rusyası'nın üç renkli bayrağı olarak saptarken, ordunun bayrağını kırmızı bırakmıştır. Sovyet döneminin her şeyinden nefretini gizlemeyen Yeltsin'in aksine, Putin Sovyet vatanseverliğini Rusya için geri getirmeye çabalamıştır. Bunu yaparken akılcıdır: "Her kim ki Sovyetler Birliği'nin çöküşünden dolayı üzülüyor, onun kalbi yoktur; her kim ki onu eski şekliyle canlandırmak istiyor, onun aklı yoktur". Putin'in bu farkı Duma'yla olan ilişkilerinde de öne çıkmıştır. Bütün yönetimi boyunca Duma muhalefetiyle uğraşan Yeltsin'in aksine, Putin 2003 seçimlerinin ardından Duma'ya tamamen hakim olmuştur.

SSCB'nin dağılmasının ardından RF'nin iç ve dış politikalarına damgasını vuran ekonomik kırılganlığı ve buna dayalı güvenlik endişesi olmuştur. Hiç kuşkusuz ülkenin ekonomik gücüyle dış politikası arasında

görmüş, 9 Mayıs 2008'de de kendisi Zubkov'un yerini almıştır (Tellal ve Keskin, 2009: 495).

⁹ <<http://www.rferl.org/content/Article/1144107.html>> (28 Temmuz 2008); <<http://www.rferl.org/content/Article/1144108.html>> (28 Temmuz 2008).

doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında RF’de SSCB sonrasında yaşananlar öğreticidir. Merkezi ekonomiden liberal ekonomiye “hızlı geçiş” programı ülkede benzersiz bir çöküşe yol açmıştır.¹⁰ “Perestroyka”yla başlatılan ekonomideki yeniden yapılanma süreci, 1990’da *Harvard Institute of International Development*’ın “beyin takımı” tarafından hazırlanan “şok terapi programı”nın SSCB’nin yıkılmasının ardından uygulanmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. “Pazar reformu” adı altında doğrudan pazar ekonomisine geçilmesi hedeflenmiştir. Buna göre, devlet planlamasına son verilmiş, fiyatlar serbest bırakılmış, devlet endüstrisinin karşısında özel girişimcilerin rekabeti sağlanarak, devlete ait endüstri hızla elden çıkarılmıştır. Başlangıçta Başbakan vekili Yegor Gaydar’ın gözetimindeki plan daha sonra Anadolu Çubais tarafından “özenle” uygulanmıştır:¹¹ 2 Ocak 1992’de ticari mallarda ücret denetimi % 90 oranında kaldırılmış, 1994 sonuna değin sanayinin ¾’ü “özelleştirilmiş” ve SMH’nin % 62’si özel sektör tarafından üretilmeye başlanmış; ama, üretim kalmamıştır.

“Reform”un ilk yılında sanayi üretimi % 26 oranında düşmüştür (1991-1995 arasında bu düşüş % 46 oranında gerçekleşmiştir). 1991-1998 arasında GSMH % 43 oranında azalmıştır (1941-1945 arasında bu oran % 24’tü). 1990’da 100 ruble karşılığında alınan mal/hizmet için 1998’de 1.170.000 ruble ödemek zorunda kalınmıştır. 2001’de RF’nin GSMH’sı 395 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (ve Hollanda’nın 403 milyar dolarından azdır). SSCB sanayi ve üretim malları ihraç ederken, 2000’lere gelindiğinde RF’nin sanayiye dayalı ve teknoloji içeren tek ihraç malı silahtır. Bunun dışında, petrol ve doğal gaz gibi hammadde ihracı yapmaktaydı. Derlugian’ın deyimiyle, RF Almanya’ya petrol, İtalya’ya gaz ve Türkiye’ye fahişe ihraç eder hale gelmiştir. Bu özelliğiyle RF, uluslararası ekonomik iş bölümünde bir üçüncü dünya ülkesi görünümü vermiştir. Ekonomik çöküş toplumsal yapıda da kendisini göstermiştir: 2000’de resmi rakamlarla halkın 1/3’i fakirlik sınırı altında yaşıyordu (sınır, ayda 32 dolar). İşsizlik resmi rakamlara göre % 12, gerçekte ise % 20-25 dolayındaydı. SSCB’nin yıkılmasından sonra intiharlar iki kat, alkol nedeniyle ölümler üç kat artmıştır. Kadınlarda ortalama yaşam süresi 2 yıl azalmış ve 72’ye düşmüş, erkeklerde ise 4 yıllla 57’ye gerilemiştir (erkekler için bu yaşam süresi Rusya’nın 100 yıl önceki ortalamasından daha düşüktür).

10 Bu konuda pek çok rakam verilebilir. Örneğin ülkenin SMH’sı 1990-1998 yılları arasında yarı yarıya azalmıştır. Yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle 1990’da 100 rublenin alım gücünü 1998’de 1,170,000 ruble karşılayabilmiştir: (Goldman, 2003: 321). Süreci anlatan açıklayıcı bir çalışma için: (Kagarlitski., 1996).

11 Uygulamalar ve sonuçları için: (Bedirhanoglu, 2002: 217-233; Menshikov, 1999: 81-99; Derlugian, 2001: 5-31).

Nüfus, 1992-1997 arasında 5 milyon azalmıştır ve bu sayı ülkenin ikinci büyük kenti Peterburg'un nüfusu kadardır (2000'e değin her yıl 750.000 kişi azalmıştır).¹² 1998 sonunda 2 milyon çocuk kimsesizdi (Bu sayı II. Dünya Savaşı'ndan daha fazladır). 10 milyon çocuk okula gidememekteydi. Moskova'da kayıtlı fahişelerin sayısı 70.000'di. Devlet konut, sağlık, çocuk bakımı ve eğitimden güvencesini çekmiştir. Doğal kaynaklar yağmalanmıştır. SSCB'nin yıkılmasından 2000'e değin ülkeden sermaye kaçışının 150 milyar doları bulunduğu tahmin edilmektedir.¹³

Bu çöküş ekonomiden devlet yapısına, toplumsal yapıdan değerlere her alanda yansımaları bulmuştur. Dış politika açısından baktığımızda ilk göze çarpan dış temsilciliklerin bütçesinin kısılmak zorunda kalması ve diplomatların aldıkları düşük ücretler olmaktadır. Maddi sıkıntılar diplomatların belini bükmüş ve bu meslek gençler için çekici olmaktan çıkmıştır. 1990'larda RF'nin güçsüz yapısı dış politikasının en önemli belirleyicisi olmuştur (Garnett, 1999: 328).

Ülke ekonomisinin bu kırılğan yapısı içerisinde büyük şirketler ve onlara sahip olan oligarklar¹⁴ siyasete de damgalarını vurmuşlardır (Pipes, 1996/97:

12 1 Ocak 1992'de 148.7 milyon olan nüfus 2002 sayımında 143.6 milyona düştü. Bu düşüşte Avrupa'nın en yüksek ölüm oranlarına ve en düşük doğum oranına sahip olmasının de etkisi oldu (Powell, 2002: 344 ve devamı). 2006 sonundaki rakam 142 milyondur (Purtaş, 2007: 24).

13 1998'de, ki bunalım yılıdır, 17,6; 1999'da 14 milyar olan sermaye kaçışı 2000'lerde azalmayıp arttı ve 2005'te 36,5 milyar dolar oldu. 1997 ile 2005 arasındaki 9 yılda toplam 252 milyar dolar yurtdışına çıktı ki, bu rakam aynı yıl RF'nin safi milli hasılasının üçte birine eşitti (Hanson, 2006: 23). Ruslar yurtdışında gayrimenkul yatırımlarına da yöneldiler. 2004'te Londra'da satılan her 15 mülkten birini Ruslar aldı. (Hanson, 2006: 22).

14 Oligarkların çoğunluğunu SSCB dönemindeki "nomenklatura" (isimler listesi) oluşturmaktadır: Eski Petrol Bakanı, Lukoil'in yöneticisi Vahit Alekperov, eski Başbakan ve Lukoil'in yöneticisi Viktor Çernomırdin, Çernomırdin'in Başbakan yardımcısı ve Gazprom'un yöneticisi Rem Vahirev, SSCB döneminin Dış Ticaret Örgütü'nde üst düzey yönetici ve (şu an RF'nin nikel, platin, paladyum rezervlerini denetiminde tutan) Norilsk Nikel'in sahibi Vladimir Potanin, eski Çukotka Valisi ve Sibneft'in eski sahibi Roman Abramovits (ki Chelsea takımının sahibi bu zat-ı muhterem 7.2 milyar sterlin ile İngiltere'nin en zengin adamıdır) bu isimlerin başında gelmektedirler. İstisnai durumlarda (kendi medya imparatorluğunu kuran Vladimir Gusinski, ya da ele geçirdiği otomobil fabrikasıyla işe başlayıp oligarklar arasına karışan Baris Berezovski gibi) 1990'larda yaşanan kaostan yararlanan "becerikli"ler de vardır. RF'de oligarklar eliyle denetlenen mafya grupları ekonominin % 70'ini ellerinde tutmaktadırlar (Oğan, 2003; Goldman, 2003: 321-324).

8). Yeltsin döneminde “ulusal burjuvazi yaratmak” hedefiyle ortaya çıkmışlardır ve Yeltsin, ikinci başkanlık dönemini açıkça onlara borçludur. İşte bu ikinci dönemdir ki, oligarklara ekonominin yanı sıra siyasette de öne çıkma kapısını açmıştır. Ama, Putin bu gidişe dur diyebildiği için de siyaseten güçlüdür. 2003’te başlattığı “operasyon” öncesinde oligarkları uyarmıştır: “Sermaye etkisini iktidara dayatanlar bir sınıf gibi davranmaktan vazgeçsinler”. Görünen odur ki, oligarklarla savaşında tek ölçütü bu küçük grubu siyasetten uzak tutma çabasıdır. Önce, ellerinde tuttıkları medya kuruluşları aracılığıyla muhalefete kalkışan Berezovski (ORT –ki ülkeyi terkedip Londra’ya kaçmak zorunda kalmıştır), Gusinski (Media-MOST –hakkında açılan davalardan yediği cezalar nedeniyle hapse atılıp, İspanya’ya kaçmıştır) ve sonra da muhalefete 100 milyon dolar destek sağlayacağını, bir sonraki dönemde de başkanlığa adaylığını koyacağını açıklayan Hadarkovski (şu an tutukludur ve Yukos’taki hisselerine el konulmuştur) tasfiye edilmişlerdir (Tellal ve Keskin, 2009: 524-525).¹⁵ Putin, oligarkların elindeki mülkiyetin kamulaştırılmasını değil, ama oligarkların kendilerinin ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket etmelerini sağlamayı hedeflemiştir (Lavelle, 2004: 315-6).¹⁶ Yolsuzluklarla mücadele RF’nin en önemli siyasal gündem maddelerinden biri olmayı sürdürmektedir. Oligarklarla savaşımın başka bir boyutu da adı geçenlerin çoğunun Yahudi kökenli olmalarıdır. Bu durum bir yandan anti-semitizmi, diğer yandan Rus milliyetçiliğini körüklemiştir.

Ekonomideki olumsuz tablo Putin döneminde tersine dönmüş ve ülke ekonomisi hızla ayağa kalkmıştır. Putin yönetimi en büyük tehdidin ekonomik zayıflıktan kaynaklandığını saptamış ve dış politikasının temel hedefine ekonomik başarıları koymuştur (Wallender, 2003: 308; Katz, 2003: 341). Dış politikasını ekonomi temeli üzerine inşa ettiği söylenebilir. Özellikle enerji politikasını dış politikasının kaldırıcı haline getirmiştir.¹⁷ Enerji fiyatlarındaki

15 Rusya’daki özelleştirme pratikleri ABD’de İç Savaş sonrası yaşanan “Soyguncu Baronlar” dönemini anımsatır niteliktedir. Örneğin RF’nin en büyük petrol şirketi (petrol üretiminin % 20’sini sağlayan) Yukos, 3 ila 5 milyar dolarlık bir piyasa değerine sahipken Hadarkovski tarafından 300 milyon dolara satın alınmıştır (Goldman, 2004: 319; Holmstorm/Smith, 2000: 1-15).

16 Üstelik, Putin oligarkları tamamen ortadan kaldırmak gibi bir politika izlemiyor. RF’nin kişi başına düşen geliri Portekiz’in altında olmasına karşın 2004’te Moskova’da New York’un iki katı oranında, toplam 33 milyar dolar yaşıyordu (Goldman, 2006: 323).

17 Enerji gelirlerindeki artış bir yandan uluslararası piyasalardaki fiyat artışından, ama öte yandan RF’nin enerji üretimini arttırmasından kaynaklanmıştır. 1999’dan 2003’e RF petrol üretimini % 48 oranında arttırmış ve günlük 9 milyon varille

artış tüm dünyada olduğu gibi Rusya coğrafyasında da etkilerini göstermiştir. 1986'daki fiyat dalgalanmasının (düşüşünün) SSCB'nin dağılmasındaki etkisinin ardından bir şok da 1998'deki dalgalanmada yaşanmış ve RF ekonomisi dibe vurmuştur. 2000'lere geldiğinde enerji fiyatlarındaki artış tam tersi bir etki yaratmıştır (Shevtsova, 2006: 311). Burada hiç kuşkusuz petrol fiyatlarının 2007'de 100 dolar düzeyine yaklaşmasıyla enerji satışından elde edilen gelir rol oynamıştır. Ancak, uygulanan akılcı politikaların hakkını vermek gerekir. Bir kere, Temmuz 2000'de kabul edilen 10 Yıllık Ekonomik Program'la RF, Yeltsin döneminin aksine, gelişmeleri denetleyecek bir çerçeve belirlemiştir. Bu program çerçevesinde bir yandan IMF'ye ve Paris Kulübü'ne olan tüm borçlar ödenerek ülke ekonomisi üzerindeki yabancı baskılar azaltılmış,¹⁸ yolsuzluklarla ve oligarklarla savaşım yardımıyla vergilendirme sağlanarak geniş halk kesimlerinin bu gönençten yararlanması hedeflenmiştir. Putin dönemi politikaların hedefi ekonomiyi devletleştirmek değil, ama var olan ekonomik yapının devlet mekanizmasına zarar vermesinin önüne geçmek olmuştur. Yanı sıra, ileride tek tek bölge ve ülkeler üzerinde görüleceği gibi bu konuda bir kısıt altına girmekten kaçınarak ulusal çıkar yararına çıkışlar yapmaktan çekinmemiştir. Bu çerçevede örneğin 1994 tarihli Enerji Şartı Antlaşması'nı imzalamaya yanaşmamıştır. 51 imzacı devlet arasında enerji alanında arz, ulaşım ve yatırım konularında güvenliği ve istikrarı sağlamaya çalışan bu antlaşma RF'nin enerji manevralarında elini bağlayacak nitelik taşımaktadır (Federov, 2006: 8).

İzlenen politikalar sayesinde 2006'da RF dünyanın 12. büyük ekonomisi olmuştur. Ticaret fazlası 120 milyar doları aşmış; bütçe fazlası SMH'nin % 7,5'una varmış; 70 milyar dolarlık "istikrar fonu"nun yanı sıra uluslararası rezervleri 250 milyar dolara ulaşmıştır (Rozanov, 2006: 24; Wallender, 2006: 316). Bu durum RF'nin kendine olan güvenini artırmış, iç işlerine dış müdahale konusunda daha duyarlı davranarak "egemen demokrasi" kavramını öne sürmüştür. Bu çerçevede Putin'in eleştirilen "demir yumruk" politikasının bir boyutu da STÖ'ler konusunda yaşanmıştır. Aralık 2005'te yapılan bir düzenlemeyle Rusya'daki STÖ'lere yeni kayıt koşulları getirilmiş, üzerlerindeki denetim artırılmıştır. Bunda eski Sovyet coğrafyasında yaşanan rejim değişikliklerinde STÖ'lerin oynadığı rolün etkisi olmuştur hiç kuşkusuz. Putin, STÖ'lerin siyasal aktör rolü oynamasına karşı çıkmıştır. Üstelik bir de

Suudi Arabistan'la yarışır hale gelmiştir. 2009'da bunu 11 milyon varile çıkarmayı hedeflemektedir (Lavelle, 2004: 316; Hill, 2006: 344).

18 RF, IMF'ye olan son borcunu 3.3 milyar dolarlık ödeme ile Şubat 2005'te, Paris Kulübü'ne olan son borcunu da 23.7 milyar dolarlık ödeme ile 22 Ağustos 2006'da kapatmıştır (*Dünya Gündemi*, 89/27 Ağustos-3 Eylül 2006).

STÖ'ler üzerinden kara para aklama işlemlerinin yapıldığı öne sürülmüştür (Bacon, 2006: 24-25).

Sonuç olarak, Putin'in hedefi çağdaş ekonomik bir yapı kurmak, ekonomide oligarşik yapıyı ortadan kaldırmak, enerji kaynaklarının ulusal çıkarlara hizmet etmesini sağlamak, demokratik kurumların yıpranmasına yol açsa da mülkiyet hakkını korumak, yabancı sermayeyi ülkeye çekmek ve ülkenin dünyadaki eski gücüne kavuşmasını sağlamak olmuştur (Lavelle, 2004: 314).¹⁹ Bu hedeflere ulaşmak, ancak SSCB'nin yapamadığını yani bilimsel teknolojik devrime ayak uydurarak, “kaba güçten, yumuşak güce geçerek” (Trenin, 2006: 93; Hill, 2006: 341)²⁰ mümkün olacaktır.

Dış politika üzerindeki iç etkenlerden söz ederken son olarak güvenlik kaygısından söz etmek yerinde olacaktır. SSCB'nin dağılmasının ardından onun ardılı olan RF'nin de aynı kaderi paylaşıp paylaşmayacağı özellikle 1990'larda gündemden inmeyen bir tartışma konusu olmuştur.²¹ Toprak bütünlüğü söz konusu olduğunda ise ilk akla gelen kuşkusuz Çeçenya sorunudur. Çeçenya başta olmak üzere ayrılıkçı akımlar Rus dış politikasını olumsuz yönde etkilerken, eski Sovyet coğrafyasındaki istikrarın korunması kaygısı da belirleyici olmuştur.²² Çeçen sorunu Rus dış politikasını derinden etkilemiştir. Her şeyden önce bölgedeki komşularıyla ilişkileri genellikle olumsuz etkilenmiştir (Ekici, 2002). 1994-1996 arasında yaşanan birinci savaş Çeçenya'yı çok boyutlu bir sorun olarak Yeltsin iktidarının karşısına dikmiştir. Ağustos 1999'da başlayan ikincisi ise Putin'in önce Başbakan ve ardından Başkan sıfatıyla iktidarını pekiştirmesinde önemli rol oynamıştır (Tellal, 2000:

19 Bütün bunları yaparken Putin hukuka dayalı bir devletin örgüt yapısını yeniden inşa etmeye çalışmıştır. Demokrasi de gereklidir, ama önce hukukun üstünlüğü! (Popov, 2007: 37-52). Bölgeler arası gelişme dengesizliğinden, bürokratik heyhülanın geri dönüşüne bu görüşe eleştirel bir bakış için bkz.: (Wood, 2007: 53-68).

20 Enerji kaynaklarını ulusal çıkarın ve bu doğrultuda yürütülen dış politikanın hizmetine sunma çabaları Putin'le değil, Yeltsin'in ikinci kez seçilmesinin hemen ardından Primakov döneminde başlamıştı (Holoboff, 1997: 19-22). 1998'de yaşanan ekonomik bunalım bu politikanın ürünlerinin alınmasını 2000'lere bıraktı.

21 Wallander, 1990'larda RF'nin ulusal çıkarlarını ve güvenliğini etkileyen beş önemli gelişmeden söz etmektedir: NATO'nun genişlemesi, Çeçenya sorunu, nükleer gücünü koruma, silah sanayini ayakta tutma ve ordusunu yeniden yapılandırma (Wallander, 1996/97: 14-15).

22 Çeçenya sorunu çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. 1996'da Zelimhan Yandarbayev döneminde “şeriat” ilan edilmesi ve 2000'lere gelindiğinde Çeçen hareketinin uluslararası terörizme kayması belirleyici olmuştur (Abdullaev, 2004: 332-336).

213-216).²³ Çeçenler Putin döneminde eylemlerini arttırarak sürdürseler de, özellikle İslamcı kanat hızla terörizme kaymış,²⁴ 2007'ye gelindiğinde on beş yıllık Çeçen ayaklanması neredeyse tamamen bastırılmıştır. Çeçenya sorunu bu çalışmanın kapsamı dışında çok da çetrefil bir konu olmasına karşın, kısa bir değerlendirme açıklayıcı olacaktır: Çeçenler arasında üç temel damardan söz edilebilir. İlki (Nisan 1996'da öldürülen) Cahar Dudayev ve ardılı Aslan Maşadov'un başını çektiği "milliyetçi" damar, ikincisi ilk savaşta ortaya çıkıp ikincisine değin palazlanarak bunu başlatan, önderliğini Hattab, Raduyev ve Basayev'in çektiği Kuzey Kafkasya'da federasyon hedefini taşıyan "İslamcı" damardır. Mart 2005'te Maşadov (Çelikpala, 2003), Haziran 2006'da da yerine geçen Abdülhalim Sadullayev öldürülmüş ve milliyetçi kanat tasfiye edilmiştir. 11 Eylül sonrası ağır darbe yiyen İslamcılar hızla terörist eylemlere girişmişler, 2002 Tiyatro ve 2004 Beslan baskınlarının ardından kamuoyu desteklerini de yitirerek Temmuz 2006'da Şamil Basayev'in öldürülmesiyle ağır bir darbe yemiştir.²⁵ Geriye kalan son "ekip" Moskova ile işbirliği yanlısı Ramazan Kadırov grubudur.²⁶ Putin, diğer alanlardaki başarılarına "Çeçenya zaferi"ni de eklemiş, Başkanlık döneminin sonunda dış politikada Çeçen sorunu RF'nin gündeminde ilk sıralardaki yerini kaybetmiştir.

Güvenlik endişesini arttıran bir unsur da ordunun içinde bulunduğu perişan durum olmuştur. 1991'de SSCB'nin savunma bütçesi 100 milyar dolarken, bu rakam 2000'de 7.3 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir ve aynı yıl ABD'nin savunmaya ayırdığı bütçenin % 2'si kadardır. Kaynak

23 Çeçenya sorunu da RF'ye SSCB döneminden bir mirastır ve son dönem iktidar mücadelesinin sorunun ortaya çıkışında önemli payı vardır. 1991'de Mihayl Garbaçov'un desteklediği (o dönemdeki adıyla) Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nin önderi Doku Zavgayev'e karşı "asi general" Cahar Dudayev'i destekleyen Yeltsin, ilk savaşın sonlarına doğru Dudayev iktidarına son vermek için yeniden Zavgayev'e başvurmak zorunda kalmıştır (Hakan Aksay, *Cumhuriyet*, 17 Ocak 1996).

24 Mart 2001'de Moskova-İstanbul seferini yapan uçağı kaçırarak Medine'ye indirdiler. 3 kişinin öldüğü bir operasyonla etkisiz hale getirildiler (*The Current Digest of the Post-Soviet Press*, 53/11 (April 11, 2001), s. 7-8).

25 Temmuz 2006'da Çeçen önder Şamil Basayev'in de ölü olarak yakalanması gitgide terörizme kayan Çeçen sorununun çözümünde Putin'in hanesine yazılan bir olumlu puan olmuştur (*Cumhuriyet*, 11 Temmuz 2006). Ağustos 2006'da Putin'e verilen destek % 86'ya, başka bir deyişle totalitarizme daha yakın bir orana ulaşmıştır (Wallander, 2006: 316).

26 Mayıs 2004'te öldürülen Ahmet Kadırov'un oğlu Ramazan Kadırov 30 yaş sınırını doldurmadığı için başta Ali Alkanov Cumhurbaşkanı olmuştur. Alkanov, Şubat 2007'de istifa etmiş ve yerine Başbakan Ramazan Kadırov Cumhurbaşkanı seçilmiştir (*Dünya Gündemi*, 121, 8-15 Nisan 2007).

yetersizliğini 1993 Kasımı'nda ilan edilen "Karaganov Doktrini"²⁷ ile aşmaya çalışan RF, Nisan 2000'de yeni bir askeri doktrin benimsemiş, bu belgede çok kutuplu bir uluslararası sistemin gerekliliğinin altını çizmiştir (Kibaroglu, 2000: 95-106). Hiç kuşkusuz ordunun içinde bulunduğu aczin en çıplak göstergesi Ağustos 2000'de Kursk nükleer denizaltısında 116 denizcinin canlı canlı denize gömülmesi olmuştur. Putin dönemiyle birlikte ordunun durumunun da düzeldiği söylenebilir. 2007'ye gelindiğinde ordunun temel öncelikleri sınır güvenliğini sağlamak²⁸ ve ABD'nin nükleer girişimlerine karşı hazırlıklı olmaktır. 5 Şubat 2010 tarihinde Medvedev tarafından imzalanan yeni Askeri Doktrin'de iki nokta öne çıkmaktadır. Biri NATO'nun genişlemesi (Trenin, 2009: 299-303)(ki burada kastedilen Ukrayna ve Gürcistan'ın üyelikleridir. Putin 10 Şubat 2007 tarihinde Münih'te toplanan Güvenlik Konferansı'nda bu soruna değinmiş; RF 2008 Martı'nda Bükreş'teki NATO Zirvesi'nde bu iki devletin üyeliklerinin savaş nedeni olacağını dile getirmiştir); diğeri ise ABD'nin kurmaya çalıştığı Füze Savunma Sistemi'dir (Goldman, 2007: 314-320).²⁹

ABD "hegemonyası" altında "geçiş süreci"ne bu "zayıflık" eklenince RF'nin iç ve dış politikalarına damgasını vuran etkenlerden bir de "kimlik bunalımı" olmuştur. 1990'lar hem içeride hem de dışarıda RF'nin "Batılı" mı yoksa "Doğulu" mu olduğu tartışmalarıyla geçmiştir (Baranovsky, 2000: 443-458). Bu bağlamda ilk dönemde izlenen Batı yanlısı politika "Atlantikçiler" in üstünlüğü biçiminde değerlendirilirken, 1990'ların ortalarından itibaren izlenen politikalar sorgulanmaya başlanmış ve Primakov'un Dışişleri Bakanlığı ile birlikte "Avrasyacılar"ın denetiminden söz edilir olmuştur. Avrasyacılık jeopolitik açıdan ABD hegemonyasına karşı bir platform olarak algılanmıştır.³⁰ Putin'le birlikte iki akımın "sentezinin" sağlandığı söylenebilir.

27 Bu askeri doktrine göre RF, SSCB döneminin "nükleer silahlara ilk başvuran olmama" ilkesinden vazgeçmiş ve zorunda kaldığında bunları kullanabileceğini açıklamıştır (Tellal, 2001a: 542).

28 Soğuk Savaş sonrasında ABD hegemonyasının adım adım kurulması RF'nin güvenlik endişelerini arttırmıştır. Bu doğrultuda, ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte, Mart 2003'te Federal Güvenlik Servisi'nin yapılanmasında değişikliğe giderek Federal Sınır Koruma Servisi'ni ve Federal İstihbarat Birimi'ni de bu yapının içine almıştır. Bu düzenleme, Batılılar tarafından KGB'ye dönüş biçiminde değerlendirilmiştir (Bacon ve Renz, 2003: 26-27).

29 Putin'in Münih konuşmasının metni için: <http://eng.kremlin.ru/speeches/2007/02/10/0138_type82912type82914type82917type84779_118123.shtml> (14 Nisan 2010).

30 RF'de Avrasyacıların en önemli ideoloğu Aleksandr Dugin'dir. 1997'de yayınlanan eserinde Rusya'nın "yeni" jeopolitiğini değerlendirir (Dugin, 1997). Türkçe bası-

Yeltsin ve Putin dönemlerinde izlenen dış politikaya geçmeden önce SSCB'den RF'ye kalan mirasın ne olduğu sorusuna yanıt vermek açıklayıcı olacaktır. Her şeyden evvel çökmüş bir ekonomi göze çarpmaktadır. Garbaçov döneminde başlatılan ekonomide yeniden yapılanma (*perestroyka*) ile bunu sağlamak için başlatılan politikada açıklık (*glastnost*) ve demokratikleşme süreci başarıya ulaşmasa da RF bu politikaları sürdürmüştür. Özellikle ilk yıllarda izlenen ABD ve Batı yanlısı politikalar aslında SSCB'nin son döneminin devamından başka bir şey değildir: Garbaçov'un "yeni düşünce"si uygulanmayı sürdürmüştür.³¹ İzlenen ekonomi politikaları ve bunları uygulayan önderler aynı kişilerdir. İkinci olarak, ilkiyle bağlantılı biçimde çökmüş bir toplumsal yapıdan da söz edilebilir. Bolşevik ideolojinin yerine yeni bir tutunum noktası koyamayan RF'de "süper gücün vatandaşları" olmaktan çıkan bireyler/halklar, her şeyin kötüye gittiği ilk yıllarda ciddi bunalım yaşamışlardır. Bu bunalım başından başlayarak milliyetçi akımlarla ve Ortodoksluk başta olmak üzere (çünkü Müslüman unsurlar da söz konusudur) din unsuruyla doldurulmuştur. Ateist SSCB'den bir kopuş olarak RF'de din etkeninden söz edilebilir. Özellikle Putin döneminde gerek Ortodoks Kilisesi, gerek İslam dini hem iç hem de dış politikada etkili olmuştur. Üçüncü olarak eski Sovyet coğrafyasıyla zorunlu bağımlılıktan söz edilebilir. Gerek merkezi ekonomiden gelen karşılıklı bağımlılık, gerek buralardaki Rus azınlıklar ve gerekse aynı coğrafyayı paylaşıyor olmak ilk dönemde RF için eski Sovyet coğrafyasını dış politika önceliklerinde ilk sıraya taşımıştır.

Olumsuz mirasın yanında olumlu ve belki de çok daha önemli kalıt da söz konusudur. Birincisi, BM Güvenlik Konseyi'nde sürekli üyelik (ve buna bağlı olarak veto hakkı); ikincisi, nükleer silahlar ve (bilimsel-teknolojik devrimin ürünü olan bu teknolojiyi kitlesel üretime dönüştüremese de) uzay teknolojisi; üçüncüsü, kendisinin de Çarlık Rusyası'ndan devraldığı güçlü bir devlet yapısı/geleneği ve son olarak, gözardı edilemeyecek düzeyde yetişmiş bir insan kaynağı.

RF, SSCB'nin ardılı sıfatıyla bu dönemden gelen süreklilik güçlerinden etkilenirken, uluslararası sisteme eklemlenen yeni bir devlet olarak kabuk değiştirmiş ve büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşüm dış politikasına da

mında Türkiye ile ilgili saptamalarını yumuşatmıştır (Dugin, 2003). Avrasyacıların değerlendirmesi için: (İşyar, 2004: 9-65).

31 "Yeni düşünce" (*Novaya mişleniye, new thinking*) 1986'dan başlanarak uygulanmaya başlanan dış politikadır: Temel olarak, ABD ile stratejik işbirliğine ve "Ortak Avrupa Evi"nin inşasına dayanır (Dallin, 1992: 71-85; McCauley, 1998: 65-87).

yansımıştır. Şimdi ilk iki on yılın sonuna yaklaştığımız bu süreci inceleyebiliriz.

2. Eklemlenme: Yeltsin Dönemi

Yukarıda da değinildiği gibi dağılmanın ardından RF için eski Sovyet coğrafyası yaşamsal önem taşımıştır. SSCB'nin son günlerinde (8 Aralık 1991) önce Minsk'te, daha sonra Almatı'da (21-22 Aralık) yapılan iki toplantı sonrasında ortaya çıkan “Bağımsız Devletler Topluluğu” (BDT), bu yapı içerisinde zorunlu ilişkileri sürdürmek için uygun bir platform olarak düşünülmüştür (Olcott, 1992: 265). 1992'de imzalanan Ortak Güvenlik Anlaşması'nı çeşitli konularda yüzlercesi izlese de Yeltsin döneminde BDT içerisinde ilişkilerin istenen düzeye gelmediği başlarken belirtilmelidir. Ortak Güvenlik Anlaşması'yla BDT çerçevesinde Ermenistan'da ortak bir üs kurulmuş; Orta Asya ve Kafkaslar'daki sınırların güvenliği Rus askeri birliklerince korunmaya başlanmıştır.

RF, 1993'te ilan ettiği “yakın çevre” (*Blijniy zarubejnyye, near abroad*) politikasıyla, eski Sovyet coğrafyasını ekonomi ve güvenlik açılarından yaşamsal çıkar alanı ilan etmiş (Yuryeva, 2000: 65) ve bu, RF'nin “Monroe Doktrini” olarak adlandırılmıştır. İlk dönemde Rus dış politikasının temel belgelerinden biri de Kasım 1993'te kabul edilen Askeri Doktrin olmuştur. “Karaganov Doktrini” adıyla bilinen bu belgeyle RF'nin nükleer silahlara ilk başvuran ülke olmayacağı ilkesi reddedilirken, RF ve BDT ülkelerinin güvenliğini sağlamak üzere gerektiğinde RF askerlerinin ülke dışında da konuşlanabileceği ilkesi kabul edilmiştir (Tellal, 2001a: 542).³²

Aslında pek çok konuda olduğu gibi başlangıçta BDT coğrafyasına yönelik politikalar üzerine de tek bir ses söz konusu olmamıştır (Khroustalev, 1994: 36-39): Bir grup BDT arasındaki ilişkilerde aşamalı iyileştirme isterken, bir başkası bunun acilen gerçekleşmesini önermiştir. “Geniş birleşmeciler” eski Sovyet coğrafyasını hedef alırken, “dar birleşmeciler” Slav birliğinden söz etmişlerdir. Bunların yanı sıra, RF'nin bölgede yalnızca askeri-siyasi varlığını sürdürmesini destekleyenler ve eski Sovyet coğrafyasından tamamen çekilerek yönünü tamamen batıya çevirmek isteyenler de çıkmıştır. Hiç kuşkusuz RF'nin

32 BDT ülkelerinin sisteme barışçıl yollarla eklemlenmesinde 23 Mayıs 1992'de imzalanan Lizbon Protokolü'nün olumlu katkısı olmuştur. ABD ve RF'nin yanı sıra bu protokolü imzalayan Kazakistan, Belarus ve Ukrayna topraklarının nükleer silahlardan arındırılmasını kabul etmişlerdir (Kojokin, 2000: 45; Lantsova, Açkasova, 2006: 313-314).

Orta Asya ve Kafkaslar'da yaşamsal çıkarları söz konusudur: Birincisi, bölge RF'nin "yumuşak karnı"dır. Köktendinci İslam ve etnik çatışmalar RF'nin toprak bütünlüğünü tehdit etmektedir. İkincisi, bölgedeki doğal kaynaklara duyulan gereksinim söz konusudur. Üçüncüsü, karşılıklı ekonomik bağımlılık (ticaret ve borç) sürmektedir. Dördüncüsü, askeri varlık sona ermemiştir.³³ Son olarak, bölgedeki Rus azınlık ve onların çıkarlarının korunması yönündeki kamuoyu baskısından söz etmek gerekir (Porter ve Saivetz, 1994: 77-80; Lepingwell, 1994: 71-72; Hyman, 1993: 205-208).³⁴ Öte yandan, RF'nin "yakın çevre" politikası çerçevesinde BDT üyeleriyle sürdürmeye çalıştığı ilişki Rus emperyalizminin yeniden canlanması" biçiminde yorumlara da yol açmıştır (Simes, 1994: 77). RF, başlarda Türkiye ve İran'ın Orta Asya ve Kafkaslar'da etkinlik çabalarından kaygı duyduysa da, bu kaygı her ikisi ile ekonomik işbirliği potansiyelini görmesinin önüne geçememiştir (Sorokin, 1993: 41-42).

Yeltsin döneminde RF'nin eski Sovyet coğrafyasıyla ilişkileri Batı'yla ilişkilerinin yanında hep ikincil önemde olmuştur. Kozirev'in ardından işbaşına gelen Dışişleri Bakanı Primakov, "bundan böyle Moskova'nın dış politikasında ilk sırayı BDT ülkelerinin alacağını" ilan ettiyse de,³⁵ 1990'lar boyunca "Yakın Çevre Doktrini" gibi bu da kağıt üzerinde kalmıştır. Bunda bir yandan RF'nin iç politika sorunları öte yandan Orta Asya devletlerinin "devleti inşa" kaygısı rol oynamıştır. Kazakistan'da Nazarbayev, Türkmenistan'da Niyazov (Türkmenbaşı), Özbekistan'da Kerimov, Kırgızistan'da Akayev Moskova ile ilişkilerin "mutedil" gidişatının garantisi olmuşlardır. Tacikistan'da 1992-1997 arasında yaşanan iç savaşta ve sonrasında barış sürecinde RF çok önemli rol oynamıştır.³⁶

Kafkaslar'da en önemli çatışma Ermenistan'la Azerbaycan arasında Karabağ'da gerçekleşmiştir. SSCB döneminde başlayan sorun, onun

33 1994 başında BDT'nin Rus olmayan devletlerinde 175 bin kişilik bir birlik vardı ve bu birlikler Rus silahlı kuvvetlerinin % 8'ini oluşturuyordu (Porter ve Saivetz, 1994: 82-83). RF dışındaki Rusları desteklemek üzere Doğu Avrupa'da yalnızca Moldova'da, Dinyester bölgesinde yaşayan Rusları desteklemek için General Lebed komutasındaki 14. Ordu kalmıştı (Ataöv, 1993).

34 SSCB dağıldığında BDT sınırları içinde 26 milyon Rus kalmıştır (Khasbulatov, 1994: 172; Nogayeva, 2007, Özcan, 2005).

35 Rusya basınında BDT'ye yönelme gereği İngiliz devlet adamı Palmerstone'un "sürekli dostlarımız ya da düşmanlarımız yoktur; sürekli çıkarlarımız vardır" özdeyişinde hareketle, 1995 sonlarında sıkça vurgulanmaya başlanmıştı (*Kommersant*, 3 Ekim 1995, s. 17-19; Hakan Aksay, *Cumhuriyet*, 15 Ocak 1996).

36 Rus birlikleri barışı koruma gücü adı altında 1 Aralık 1992'de Tacikistan'a girmiştir (Kojokin, 2000: 44).

yıkılmasıyla savaşa dönüşmüş, Sovyet artığı silahlar yardımıyla Ermeniler yalnızca Karabağ'ı değil, Azeriler'in yaşadığı bölgeleri de (Azerbaycan'ın % 20'si) işgal ederlerken RF olup biteni "uzaktan izlemekle" yetinmiştir. Hiç kuşkusuz bu uzak tutum Ermenistan'ın işine yaramış, Yeltsin gerek Türkçü Elçibey'e gerek eski politbüro üyesi Aliyev'e olabildiğince mesafeli durmuştur. Gürcistan ise Gamsahurdiya döneminde toprak bütünlüğünü yitirme noktasına gelmiş, Şevardnadze iktidarıyla Acarya, Abhazya ve Güney Osetya sorunları Tiflis açısından her hangi bir olumlu gelişme sağlanmaksızın sürüncemede kalmıştır. RF Gürcistan'daki askeri varlığını bu anlaşmazlıklar üzerinden sağlamıştır.³⁷ Diğer AGİT ülkelerinin desteğini sağlayan Şevardnadze, 1999'da ülkedeki iki Rus askeri üssünün kapatılması kararını Moskova'ya kabul ettirebilmiştir.

Kafkaslar'daki durum RF'nin güvenliği açısından önem taşımaktadır. İlk on yılda Çeçenya'da yaşananlar göz önüne alındığında bu durum daha kolay anlaşılacaktır. Nitekim RF, SSCB döneminden kalma AKKA'nın öngördüğü silah indirimini bu bölgede yerine getirmeyerek, uygulamaya gireceği 17 Kasım 1995'ten bir gün önce Kafkaslar'da Novorossisk limanının da yer aldığı iki bölgenin (Krasnodar ve Stavrapol) AKKA dışında tutulmasını önermiştir. Bunu yaparken "*rebus sic stantibus*" ilkesini öne sürmüştür³⁸ ve güvenliğine ilişkin bu kaygılarını diğer ülkelere de kabul ettirmiştir.

Yakın Çevre'deki en önemli gelişmelerden biri 31 Mayıs 1997'de Ukrayna'yla Karadeniz Donanması'nın statüsüne ilişkin sorunun çözümünü sağlayan anlaşma olmuştur. Sivastopol'daki üssün yıllık 100 milyon dolar karşılığında 20 yıl süreyle kiralanmasıyla RF Karadeniz'deki askeri varlığını sürdürmüştür (Akan, 1998). SSCB sonrasında Transdinyester'de anlaşmazlık ufak çatışmaların ardından sona erdirilmiştir.³⁹ Eski Sovyet coğrafyasında RF ile en yakın ilişkiler kuran ve bitmek bilmeyen bir birleşme süreci yaşayan Lukaşenka yönetimindeki Belarus olmuştur. SSCB'nin dağılma sürecinde önde giden Baltık devletleri ise 1990'larda hızla Moskova'dan uzaklaşmışlar,

37 Rus birlikleri barışı koruma gücü adı altında 24 Haziran 1992'de Güney Osetya'ya, 4 Aralık 1994'te de Abhazya'ya birliklerini sokmuştur (Kojokin, 2000: 44; Yerasimos, 1995: 429-439).

38 (Lale Sariibrahimoğlu, *Cumhuriyet*, 9 ve 16 Kasım 1995). AKKA, NATO ve eski Varşova Paktı üyeleri arasında 19 Kasım 1990'da Paris'te imzalanmış, SSCB'nin dağılmasından sonra 5 Haziran 1992'de yeni devletler Oslo'da anlaşmaya taraf olmuşlardı (*Cumhuriyet*, 18 Kasım 1995).

39 Dinyester'de çatışmalar 21 Temmuz 1992'de durdurulabilmiştir (Kojokin, 2000: 44).

ülkelerindeki Rus birlikleri tasfiye etmişler,⁴⁰ hatta ileri giderek ülkelerindeki Rus azınlığa kötü muamele etmişlerdir. NATO ve AB üyelikleri bu ülkeleri deyim yerindeyse karşı cepheye yerleştirmiştir.

SSCB'nin dağılmasından sonra RF'nin yalnız eski Sovyet coğrafyasında değil, Avrupa ve Asya'da da güvenlik ve istikrar için vazgeçilmez bir unsur olduğu açıkça ortaya çıkmıştır (Johnson ve Miller, 1994: vii). Başlarda içinde bulunduğu zor duruma bakarak RF'yi "Weimar Almanyası"na benzetenler olmuştur (*International Herald Tribune*, 20 Aralık 1993). Weimar Almanyası nasıl cumhuriyetçisiz cumhuriyet ise, RF de demokratsız demokrasi olarak görülmüştür. RF'nin ABD politikası ABD'nin RF politikasıyla da ilintilidir hiç kuşkusuz. ABD başlarda bunu "Russia first" politikasıyla dışa vurmuştur. RF'deki istikrarın ABD için yaşamsal değer taşıdığı her fırsatta vurgulanmıştır. ABD'ye doğrudan nükleer saldırı düzenleyebilecek tek devlet halen RF'dir; ABD'nin düşmanlarına kitlesel imha silahları sağlayabilecek (ya da bunu engelleyebilecek) güce sahiptir; BM Güvenlik Kurulu'nda veto oyu vardır; zengin enerji kaynaklarına sahiptir; Avrasya'da ABD'nin müttefiklerini (iyi ya da kötü) etkileyebilecek bölgesel bir güçtür (McFaul, 2004: 307). ABD'nin RF'nin sisteme eklenmesine verdiği destek Yeltsin'in ikinci başkanlık kampanyasında açıkça görülmüştür.

RF'nin özellikle Kozirev döneminde izlediği ABD yanlısı politika yukarıda da değinildiği gibi açık biçimde Garbaçov döneminin mirasıdır.⁴¹ Yürütülen ekonomi politikalarına gerekli kaynak ABD ve IMF başta olmak üzere Batı'dan sağlanmış, bu durum kaçınılmaz bir bağımlılık yaratmıştır. Üstelik, "Bolşevik" deneyimden çıkmış Rus toplumu ideolojik "zincirlerinden" kurtulmuşluğun verdiği "sarhoşlukla" "Atlantikçiler"in izlediği bu politikayı desteklemiştir.

1996'da Yeltsin ikinci kez başkan seçildikten sonra ABD "Russia first" politikasını terk etmeye başlamıştır. Bu durum RF'de de yansımaları bulmuştur. Aynı yıl Dışişleri Bakanı olan Yevgeni Primakov'un "çok kutuplu

40 Eylül 1998'de Letonya'daki Skrunda radar üssünü boşalttı ve Ekim 1999'da son birliklerini de buradan çekince Baltıklar'daki Rus askeri varlığı sona erdi. Kramer, 2002: 733).

41 Andrey Vladimiroviç Kozirev 11 Ekim 1990'da 39 yaşındayken RSFSR'in Dışişleri Bakanı oldu. Bu görevi Ocak 1996'ya değin sürdürdü. Kozirev her ne kadar, "Batılı demokrasiler Rusya'nın gerçek ortak ve müttefikidir. Bu düşünceden hiç sapmadım ve bununla öleceğim" (s. 537) diyecek kadar Batı yanlıysa da Moskova'nın Batı önceliği SSCB döneminde belirlenmişti (Mleçin, 2001: 540, 553). Muhalifleri Kozirev'in Yahudi olmasını da ona karşı kullandıysa da (s. 558), halefi Primakov da Yahudi'ydi (s. 580).

uluslararası sistem”i öneren dış politikası “doktrin” biçiminde adlandırılmış⁴² ve dış politikada Avrasyacılar’ın hakim olduğu bir dönem yaşanmıştır. ⁴³ 1996 aynı zamanda ABD’nin “Kafkaslar ve Hazar bölgesini” “yaşamsal çıkar alanı” ilan ettiği yıldır (Cornell: 1999: 123). Bunu 1999’da Irak ve Yugoslavya konularındaki anlaşmazlıklar izlemiştir (Kojokin, 2000: 48).

Yeltsin döneminde ABD ile ilişkilerde bağımlılığın hüküm sürdüğü söylenebilir. Clinton Yönetimi Yeltsin’e ne kabul ne de reddedebileceği bir jeopolitik öneri sunmuştur: ABD denetiminde kurulacak Avrasya güvenlik sisteminde destekleyici rolü. RF’nin NATO’nun Balkanlar’daki müdahalelerine karşılık verememesinin temel nedeni ekonomik zayıflığı ve IMF’ye bağımlılığı olmuştur (Lieven, 1999: 307). ABD, 1990’larda tüm dünyaya hegemonyasını kabul ettirmeye çalışırken bundan RF de nasibini almıştır. ABD karşılığında bir şey vermeden her şeyin kendi istediği gibi olmasını hedeflemiş ve buna da büyük ölçüde ulaşmıştır: NATO doğuya doğru genişlemiş; Bosna ve Kosova’da NATO önemli rol üstlenmiş; 1972 ABM Antlaşması’ndan çekilme çalışmaları başlatılmış;⁴⁴ Moskova’nın silah ve teknoloji satışını sınırlamaya ya da en azından denetleye çalışmış; ABD’nin eski Sovyet coğrafyasında çıkarları olduğunu dayatmıştır. Aslında iki devlet arasındaki ilişkilerin “eşitler arası” olmadığı daha Garbaçov döneminde kabul edilmiştir. Yeltsin ise “eşitlik” gibi bir kaygıya yeltenmemiştir bile (Lieven, 1999: 312). Bütün bu gelişmelerin ardından 1990’ların sonuna gelindiğinde RF’nin ABD’yle ilişkileri “stratejik ortaklıktan”, “stratejik sabır” noktasına gelmiştir (Garnett, 1999: 332-333).

RF’nin edilgen kaldığı başka bir ilişki yumağı da NATO ile yaşanmıştır. Soğuk Savaş ertesinde yapısını ve işlevini değiştirerek, yeni görevler üstlenen NATO üye sayısını arttırırken, görev alanını da genişletmiştir. RF, başından başlayarak bu sürece karşı çıkarken, sürecin dışında kalmamaya da özen

42 “Primakov doktrini” için, bkz.: (Rontoyanni, 2002: 814). Primakov Ocak 1996’da Dışişleri Bakanı, Eylül 1998’de Başbakan olmuş, Mayıs 1999’da bu görevinden alınmıştır (Kojokin, 2000: 46-48). Primakov’un bakanlığa atanması iç politik bir manevradır. Seçimler öncesinde Batı karşıtları susturulmak istenmiştir. Yeltsin’e muhalif komünistlerin bile Primakov’a söyleyecek bir sözü yoktu (Mleçin, 2001: 588-9). Avrasyacıların içinde yer alan ve Ortadoğu uzmanı bir akademisyen olan Primakov’un anıları Türkçe’de de yayınlanmıştır: (Primakov, 2002; 2008).

43 RF’nin Batı’yla “ittifak benzeri” ilişkilerini 1993 gibi erken bir tarihte gözden geçirmeye ve “milliyetçi reelpolitik” izlemeye başladığını öne sürenler de vardır (Wohlforth, 1996/7: 11; Marantz, 1997: 346).

44 Yeltsin’in son döneminde ABD ordusunun önemli ideologlarından Stephan Blank RF’yi serseri devletlere (Irak, İran, ÇHC) silah ve teknoloji sağlamakla suçlayarak, ABM’den çıkışın alt yapısını hazırlayanlardan olmuştur (Blank, 2000: 91-107).

göstermiştir. Bu çerçevede atılan ilk adım 22 Haziran 1994'te Barış İçin Ortaklık çerçevesinde “Kapsamlı ve Genişletilmiş Diyalog ve İşbirliği Belgesi”nin imzalanması olmuştur. Bu belgeyle RF NATO söz konusu olduğunda 16 üyenin yanında “+1” olarak anılmaya başlanmıştır. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın NATO'ya üyelikleri gündeme geldiğinde Yeltsin Kasım 1994'te Budapeşte'de ünlü “soğuk barış” konuşmasıyla buna şiddetle karşı çıkmıştır (Prizel, 2002: 683). RF'nin Soğuk Savaş sonrasında güvenliğini NATO çerçevesinde sağlamak yönünde izlediği politikalar 1995'e gelindiğinde içeride ağır eleştirilere uğramıştır: NATO ile yakınlaşma, ABD ve müttefiklerine hizmet etmek olarak yorumlanmıştır (*Nezavisimaya Gazeta*, 20 Ekim 1995). NATO'nun genişlemesi Moskova tarafından Hitler'in “doğuya yayılma”sına (*drang nach osten*) benzetilmiştir (Achcar, 2001: 192). NATO ise, genişlemeyi RF'nin demokrasiyi terk etme ve SSCB dönemindeki gibi tehdit odağı olma olasılığına karşı bir önlem biçiminde sunmaya çalışmıştır.

Eleştirilerine karşın RF NATO ile ilişkilerini geliştirmeyi sürdürmüştür. 27 Mayıs 1997'de imzalanan yeni bir belgeyle “NATO-Rusya Sürekli Ortak Konseyi” kurulmuştur (*NATO El Kitabı*, 1998: 108-113). Yine de RF, NATO dışında işbirliği arayışlarına da yönelmiştir. Kasım 1997'de Strasbourg'ta yapılan üçlü zirvede Yeltsin güvenlik konusunda işbirliğini önererek “Paris-Berlin-Moskova eksenini”nden söz ederken böyle bir kaygıyla davranmıştır (Rontoyanni, 2002: 817). Mart 1999'da Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin üyelikleriyle RF artık “19+1” olarak anılmaya başlanmıştır. RF, Yugoslavya'ya yapılan müdahaleyi şiddetle kınasa da buna engel olamamıştır. Bu operasyonla RF açıkça NATO'dan tehdit algılamaya başlamış ve BİO programını askıya almıştır. Brüksel'deki misyonunu ve askeri öğrencilerini geri çekmiş ve NATO'nun 50. kuruluş yıldönümü törenlerine katılmamıştır (Gobarev, 1999: 16). Yine de, RF'nin NATO politikalarına karşıtlığı protestolardan öteye geçememiştir. NATO'nun genişlemesine karşı olsa da, bunu engelleyemeyeceğinin ayırındadır. Bu nedenle, Wallerstein'in deyimiyle “bükemediğin eli öpeceksin” politikası izlemiştir.⁴⁵

AB ile ilişkiler RF'nin Batı politikasının bir başka ayağını oluşturmuştur. Tarihe bakıldığında Rusya'nın “Batılılaşma” girişimlerinin sonuçta “Batı”yla çatışmasına yol açtığı görülecektir: 18. yüzyılın başında Büyük Petro'nun girişimi İsveç'le yaşanan Kuzey Savaşı'yla, 20. yüzyılda Stalin'in Sovyet

45 “...if you can't beat 'em, joim 'em” (Wallerstein, 2001; Light, White ve Löwenhardt, 2000: 80).

deneyimi ise Soğuk Savaş'la sonuçlanmıştır.⁴⁶ RF'nin AB'ye karşı izlediği politika da Garbaçov döneminin devamı niteliğindedir. Anımsanacağı gibi, 1989'da "Brejnev Doktrini" terk edilerek "Sinatra Doktrini"⁴⁷ benimsenmiş, 1990'da varılan anlaşma yardımıyla Almanya'nın birleşmesi sürecinde SSCB yapıcı bir rol oynamıştır. Ardından, ABD ve NATO'yla başlangıçtaki yoğun ilişkilerin tersine AB ile ilişkilerin, biraz da AB'nin genişleme/bütünleşme sürecine odaklanması nedeniyle durgunluğu göze çarpmaktadır. Yeltsin yönetimi AB'ye ABD karşısında bir koz olarak bakmış ve genel olarak Batı'nın ekonomik/siyasal kurumlarının üstünlüğünü kabul etmiştir (McFaul, 2004: 307). RF'nin AB ile kurumsal ilişkileri 1997'de yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'yla kurulmuştur (Rontoyanni, 2002: 818). O tarihten başlayarak yıllık zirvelerle sürdürülmektedir. Yeltsin döneminde RF'nin AB ile kurumsal ölçekteki ilişkilerinin oldukça sınırlı kaldığı söylenebilir.

1990'larda RF'nin "prestijini" koruduğu iki platform BM ve G8'ler olmuştur. Güvenlik Konseyi'ndeki "veto" silahını başlarda uzunca bir süre kullanmasa da,⁴⁸ bu durum Yugoslavya'ya müdahale gündeme geldiğinde değişmiştir. RF, iki kutuplu sistemin sona ermesinin ardından uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında birinci derecede sorumlu platform olarak BM'i görmüştür ve bunu her fırsatta dile getirmiştir (Kojokin, 2000: 49). 1975'ten başlayarak toplanan 7'ler Grubu'na ise ilk kez SSCB döneminde, 1991'de katılmıştır. 1998 Birmingham Zirvesi'yle G-7 yerini G-8'e bırakmıştır. Gruba üye olma koşullarının (gelişmiş liberal ekonomi temelinde zenginlik, yerleşik demokrasi ve insan haklarının üst düzeyde korunması) çoğunu yerine

46 Burada ayrıntısına girmemekle birlikte, bir ölçüde Türkiye'yle benzer biçimde Rusya'da çağdaşlaşma/uygarlaşma süreçleri "Batılılaşma" ile örtüşmüştür (Prizel, 2002: 681).

47 Batıda "Brejnev doktrini" olarak adlandırılan politika sosyalist devletlerin "sınırlı egemenlikleri" olduğu savı üzerine kuruludur. 1968'de Çekoslovakya'ya müdahale sırasında çıkan yoruma göre, sosyalist devletler sosyalizm çizgisinden sapmamakla yükümlüdürler; sapmaları durumunda onları "çizgiye döndürmek" SSCB'nin görevidir (Jones, 1990: 140-173). Garbaçov döneminde bundan vazgeçilerek Doğu Avrupa devletlerinin iç işlerine karışmama politikasına ise "I'll do it my way" şarkısından yola çıkarak Frank Sinatra'nın adı verilmiştir.

48 "Veto silahı" BM'in ilk yıllarında her iki süpergüç tarafından kullanılmıştır. İlk dönemde SSCB'nin BM Temsilcisi Andrey Gromiko, kullandığı vetolarla adını "Bay Hayır"a (Mr. Nyet) çıkarmıştır (Tellal, 2007a: 355). Buna gönderme yapan uzmanlar tarafından RF'nin ilk Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev ise "Bay Evet" sanıyla anılmıştır (Lantsova/Açkasova, 2006: 306). Buna verilen bir örnek, 30 Mayıs 1992'de Güvenlik Kurulu'nda Miloşeviç Yönetimi'ne yaptırım kararına RF'nin de olumlu oy kullanmasıdır (Kojokin, 2000: 43).

getirmemesine karşın RF G-8 üyesi olmuştur. Her şeyden önce RF 8'ler Grubu'nu zengin ülkelerden borç alma ve borçlarını ödeme platformu olarak kullanmıştır. Böylece RF'nin kapitalist ekonomik sistemle bütünleşmesine katkıda bulunulmuştur. RF'nin Grup'a katılma tarihi bunun bir göstergesidir. 1998, yukarıda da değinildiği gibi RF'de ekonominin "dibe vurduğu" yıldır. Sonrasında "küresel sorunlar"ın sistemik tehditlere dönüşmesini engelleme amacını güden bu birliktelik, (terörizm, insan ve teknoloji kaçakçılığı, kara para aklama gibi) olası sorunların kaynağında RF'yi görmüş ya da RF'siz bu sorunlarla mücadelenin sonuçsuz kalacağını düşünmüştür (Tellal, 2001b: 285-300).

İlk dönemin aksine ikinci dönemde Batı'yla ilişkilerini her düzeyde sorgulamaya başlayan Yeltsin yönetimi işbirliğini hızla geliştirebileceği büyük bir devlet olarak ÇHC'ni görmüştür. Gerçi, SSCB döneminde oldukça sancılı olan ilişkilerin öne 1989'da Garbaçov'un gezisiyle açılmış ve 1990'ların başında ÇHC RF'nin en önemli silah alıcısı haline gelmiştir.⁴⁹ Yine de, Yeltsin'in "*ostpolitik*"i Nisan 1996'daki gezisinde en üst düzeyine ulaşmış, ikili anlaşmaların yanı sıra beş ülkenin katılımıyla Şanghay'da sınır ve işbirliği anlaşması imzalanmıştır (Wohlforth, 1996/7: 13). 2000'lerde uluslararası örgüte dönüşecek girişimin temeli Yeltsin döneminde atılmıştır. Bu oluşum içerisinde Yeltsin ve Jiang Zemin 1997'de "ABD hegemonyasına karşı" işbirliği kararını açıklamaktan geri durmamışlardır (Lo, 2004: 295).

ÇHC'nin yanında adından söz edilmesi gereken başka bir ülke kuşkusuz Japonya'dır. 1990'ların ortalarından başlayarak, Ryutaro Haşimoto yönetimindeki Japonya bir yandan Kuril Adaları'na olan arzusunu sıklıkla dile getirmiş, öte yandan RF'yi hızla güçlenen ÇHC'ye karşı bölgede bir dengeleyici güç olarak görmüştür.

SSCB döneminde olduğu gibi RF'nin dış politika açımlarından biri de Ortadoğu olmuştur. Başlangıçta Yeltsin'in Ortadoğu politikası da Garbaçov döneminin devamı niteliğindedir. Alınan ekonomik yardımlar ve siyasi destek karşılığında ABD politikalarına neredeyse koşulsuz destek vermek biçiminde özetlenebilir. 1990'da Kuveyt'in işgaliyle başlayan süreçte SSCB BM Güvenlik Konseyi'nde ABD'ye destek vermiş ve Irak'a karşı ekonomik yaptırımlara da katılmıştır. Ardından Irak'a karşı yürütülen askeri operasyonlar için alınan Güvenlik Konseyi kararlarına da imza atmıştır (Katz, 2003: 342). Ortadoğu uzmanı Primakov'un Dışişleri Bakanlığı'na (ardından da Başbakanlığa) gelmesiyle bu durum bir ölçüde değişmiştir. Bir yandan SSCB döneminden

49 ÇHC, 1992-94 döneminde 1.7 milyar dolarla RF'nin silah satışının % 26'sını satın almıştır. 1990'larda silah ve teknoloji satışı artarak sürmüştür (Achcar, 2001: 192).

kalan 8 milyar dolarlık alacak gündeme gelmiş, öte yandan BM denetiminde gerçekleştirilen “ilaç ve temel gereksinimler için” petrol satışında Rus firmaları önemli roller oynamışlardır.

2000’lerde ABD’nin Ortadoğu’da doğrudan şiddet kullanmaya başlamasıyla Irak’ın işgalinden sonra en önemli gündem maddelerinden biri haline gelen “İran sorunu” karşısında RF’nin takındığı tutum da SSCB döneminden gelen temellere dayanmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ABD’nin bölgedeki en önemli müttefiklerinden biri olan İran 1979’daki rejim değişikliğiyle bölgedeki dengeleri değiştirmiştir. Başlangıçta SSCB açısından çok avantajlı görünen bu yeni durumdan yararlanmak iki nedenle söz konusu olamamıştır. Birincisi, İslami yönetim SSCB’nin yumuşak karnı olan Orta Asya için bir tehdit unsuru oluşturmuştur. İkincisi, Afganistan’a müdahaleye gösterilen tepki SSCB’nin bölgedeki avantajlı durumunu dezavantaja çevirmiştir. Bu iki çekince de 1988’e gelindiğinde ortadan kalkmıştır. İran’ın Irak’la sekiz yıl boyunca sürdürdüğü savaş sona ermiş ve İran yönetiminin rejim ihracı politikasına yönelmeyeceği ortaya çıkmıştır. Aynı yıl SSCB birliklerinin Afganistan’dan çekilmesi üzerine anlaşma imzalanmıştır. Böylece ikili ilişkilerin önü açılmış ve her alandaki ilişkiler daha bu dönemde başlatılmıştır. 1990’larda İran pek çok açıdan RF için önem taşımıştır. Birincisi, Çeçenya’da yaşadığı toprak bütünlüğü kaygısına İran anlayışla yaklaşmıştır. İkincisi, yumuşak karnı olarak gördüğü ve yaşamsal çıkar alanı ilan ettiği Orta Asya’daki köktendinci akımlara karşı da uzak durmuştur. İran, “iki bedende tek ruh” olarak gördüğü Tacikistan’daki iç savaşta açıkça RF ile işbirliği yapmıştır. Üçüncüsü, ABD’nin desteklediği Türkiye’ye (ve abartılan biçimiyle panturanizme) karşı bölgede ittifak kurmuştur. Aynı çerçevede, gerek Orta Asya’da ve gerekse Hazar bölgesinde ABD sızmasına karşı önlemler almıştır. Dördüncüsü, belki de bu işbirliğini besleyen etken dünya enerji fiyatlarındaki ortak çıkarları olmuştur. Son olarak, İran RF’nin önemli bir ticari ortağı haline gelmiştir. 1990’ların sonunda İran RF’den silah satın alan ülkeler arasında üçüncü sırada yer almıştır (Katz, 2003: 343).⁵⁰ Bu çerçevede 2000’lerde sorun olacak nükleer santralinin yapımı da büyük ölçüde bu dönemde gerçekleşmiştir.

Kısacası Yeltsin döneminde Rus dış politikası ülkede yaşanan büyük çöküşten olabildiğince etkilenmiş ve olabildiğince edilgen bir hal almıştır. Bu edilgen durum Garbaçov döneminin bir mirası olarak da görülebilir. 1990’larda RF içeride ekonomik-toplumsal yapısını yeniden örgütlerken, dışarıda da yeniden şekillenen bir sistem içerisinde kendine yer edinmeye çalışmıştır. Hem

50 RF yine de temkinli bir tutumla ABD ile 1995’te yaptığı gizli bir anlaşmayla İran’a teknoloji transferini durdurmuştur (Mleçin, 2001: 555).

iç ve hem de dış politikadaki istikrarsızlıklar dikkate alındığında bunu “geçiş” ya da (devletin yeniden inşasından yola çıkarak) “kuruluş” dönemi olarak adlandırmak mümkündür.

3. Ayaklarının Üzerine Kalkan Rusya: Putin Dönemi

Putin döneminde ise, bir yandan devletin yeniden örgütlenmesi sürecinde daha fazla mesafe alınmış, öte yandan ekonomik çöküntüden kurtulan devlet daha etkin bir dış politika izleyebilmiştir. Uluslararası sistemin yeniden yapılanması sürecinin tamamlanmadığı söylenebilir de, 2000'lerle birlikte RF bu süreçte daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır. RF'nin bu dönemde dış politikasının temel söylemi “çok kutupluluk”tur.

Putin Yönetimi'nin dış politikasına yön veren, 28 Haziran 2000'de yayınlanan “Dış Politika Algılaması” belgesi olmuştur. Tek kutuplu sistemden çıkışı hedefleyen bu belge ağırlığı BM ve G8'e vermiş, etkin bir dış politika için ulusal ekonominin güçlendirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Lantsova, Açkasova, 2006: 298-303; Yuryeva, 2000: 68).⁵¹

Başından başlayarak önceliği Avrupa'ya verse de (McFaul, 2001: 315), bir önceki dönemde olduğu gibi Putin Yönetimi için de dış politikada belirleyici olan ABD olmuştur. 21. yüzyılın ilk başkanı W. Bush'un (Volkanlar lakaplı) dış politika ekibinin başını Sovyet uzmanı Condolezza Rice çekmiştir. Bush Yönetimi'nin ilk adımı, RF'nin pozisyonu ne olursa olsun ABM'den ayrılacağını netleştirmek olmuştur (Goldgeiger ve McFaul, 2002: 313-314; Mendelsohn, 2001: 326, 329). RF ise buna karşılık bizzat Dışişleri Bakanı tarafından ABD diplomasisine en açık biçimde uyarı olması için *Foreign Affairs* dergisinde bir yazı yayımlamış ve ABD'nin ABM'den çekilmesinin RF'nin START I'den çekilme hakkı vereceğine, hatta START II ve III'ün de

51 Çok kutupluluğu hedefleyen bu dış politika “ tarafları birbirine karşı oynamak” biçiminde tanımlanıp, eleştirilerek kazançlarının kayıplarından az olacağı yorumları da yapılmıştır. Bu yoruma göre Putin yönetimi Irak ve İran'la olan anlaşmazlıklarında ABD'ye karşı bu ülkeleri; Kyoto Protokolü'nü imzalama karşılığında DTÖ üyeliğini; petrol ve doğal gaz zenginliği sayesinde ÇHC'ne karşı Japonya'yı öne sürmektedir. Ama, “şantaj” politikası sonuç vermeyecektir (Katz, 2004: 337-341). “Dış Politika Konsepti” belgesinin metni için bkz. (Tezkan, 2001: 224-237). Ayrıca, Medvedev Başkan seçildikten sonra, 12 Temmuz 2008'de yeni bir belge daha yayınlanmıştır. Yeni belge bu çalışmanın dışında bırakılmıştır. <<http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272bfa34209743256c630042d1aa/cef95560654d4ca5c32574960036cddb?OpenDocument>> (15.9.2008).

gözden geçirileceğine dikkati çekmiştir. Ne de olsa nükleer çağda var olan güvenlik sistemi son 30 yıldır bu anlaşma üzerine inşa edilmiştir ve şimdi ABD bu temel taşı oynatmaktadır (Ivanov, 2000: 15-20; Wallender, 2000: 339-344). Aslında, ABD'nin "imparatorluk" politikalarının yanında, başlangıçta Rice RF'nin güçlü değil zayıf olmasının ABD'ye tehdit oluşturduğunu savunmuştur (Wallender, 2003, 309). Bu mutlu başlangıç Mart 2001'de 50 Rus diplomatının casusluk nedeniyle istenmeyen kişi ilan edilmesiyle sarsılmıştır. İlk dönemde "özgürlükler ve demokrasi" Bush Yönetimi'nin diline pelesenk olduysa da, RF ile ilişkiler açıkça (Clinton yönetimiyle karşılaştırıldığında) ikincil sraya düşmüştür. Bu durum sembolik olarak, dış politika bürokrasisi içinde Clinton döneminde kurulan Yeni Bağımsız Devletler Bürosu'nun feshedilmesiyle onaylanmıştır: RF artık Avrupa ve Avrasya Bürosu'ndaki 54 devletten birine dönüşmüştür (Goldgeiger ve McFaul, 2002: 316).

11 Eylül 2001 sonrasında RF'nin Orta Asya'daki ABD askeri varlığına yeşil ışık yakması ABD'li uzmanlarca "tarihsel bir değişim" olarak algılanmıştır (Goldgeiger ve McFaul, 2002: 317). Ne de olsa, saldırıların hemen ardından Başkan Putin, Bush'u ilk arayanlardan olmuştur. 24 Eylül'de ABD'nin terörizmle savaşına beş noktalık yardım planını açıklamıştır: ABD'li yetkililerle istihbarat bilgilerini paylaşacak,⁵² hava sahasını insani yardım amaçlı uçuşlara açacak, ABD'nin Orta Asya'daki müttefikleriyle benzer hava kolaylıklarına yardım edecek, uluslararası arama-kurtarma operasyonlarına katılacak ve Afganistan'da Taliban rejimine karşı savaşan Kuzey İttifakı'na insancıl/askeri yardımını arttıracaktır. RF bütün bunları yapmış, karşılığında Bush yönetimi Putin'in Çeçenya'daki terör karşıtı savaşımına daha anlayışla yaklaşmaya başlamıştır. 2002 yazında Kanada'da toplanan G8 Zirvesi'nde Bush, "...terörizme karşı savaşta Başkan Putin'i bir müttefik, güçlü müttefik olarak görüyorum" açıklamasından kaçınmamıştır (Goldgeiger ve McFaul, 2002: 318). Her ne kadar 13 Aralık 2001'de ABD ABM'den ayrıldığını ilan ettiğinde (ki altı ay sonra denemelere başlanmıştır) Rus yetkililer buna karşı olduklarını açıklasalar da, beş ay sonra, Bush'un ilk Moskova ziyaretinde nükleer silahlar konusunda yeni bir anlaşma imzalamıştır.⁵³ Aynı yıl Dışişleri

52 Bu bilgiler önemlidir, çünkü El-Kaide Çeçenler'e yardım etmiş, Çeçenler'de Afganistan'da El-Kaide ve Taliban için savaşmışlardır. RF her ikisi hakkında da bilgiye sahiptir (Lieven, 2002: 252).

53 2000'lerin başında silahlarda indirim RF açısından neredeyse kaçınılmazdır. 2000'de RF'nin askeri harcaması 7.3 milyar dolar ve bu oran ABD'ninkinin % 2'sidir. SSCB'nin son yılında (1991) bu rakam 100 milyar dolardır (Menon, 2001: 581). 2001'de RF GSMH'nin % 2,6'sını harcarken, ABD 300 milyar doları aşan bütçesiyle bunun 40 kat fazlasını ayırmıştır (McFaul, 2001: 316). Bush ve Putin 24

Bakanı Colin Powel (Taliban Yönetimi'ni alaşağı etmelerinden kaynaklanan bir gururla) “Afganistan'daki zaferlerinde” RF'nin büyük rol oynadığını ilan etmiştir. RF'nin ABD'nin Afganistan'da yürüttüğü operasyona destek verirken Irak'ın işgaline karşı çıkmasının altı çizilmelidir.⁵⁴ İlkine verdiği destekte büyük bir olasılıkla kendisinin de 1979-1988 arasında aynı bataklığa saplanmasının ve bu süre içinde ABD'nin izlediği politikaların da etkisi olmuştur. Zira, ABD 21. yüzyılda savaştığı bu “canavar”ı, iki kutuplu dönemde SSCB'ye karşı kendi eliyle yaratmıştır. Sonuçta, 11 Eylül'den sonra yapılan işbirliği sayesinde ABD RF ile ilişkilerinde bu ülkenin iç politika gelişmelerini gündeme getirmekten (bir süreliğine) kaçınmıştır.

Mayıs 2002'de imzalanan anlaşmalardan biri de, iki ülkenin enerji konusunda işbirliği yapmalarının önünü açmıştır. Özellikle (Usame bin Ladin'e verdiği destek nedeniyle) Suudi Arabistan'a olan bağımlılığını sorgulayan ABD yeni kaynaklara yönelmiş, bu arada RF ile işbirliğine gitmiştir.⁵⁵ Bu dönemde yalnızca ABD'li değil, diğer Batılı petrol şirketleri de RF'de yatırıma başlamışlardır. İlk adımı atan Şubat 2003'te 6.75 milyar dolarlık yatırımla BP olmuştur (Bahgat, 2003: 451). RF'de 1990'larda gerçekleşen özelleştirmelerle devlet adım adım piyasadan çıkarılmış, Lukoil, Yukos, Sibneft gibi dev şirketler ortaya çıkmıştır. ABD'li şirketler bu şirketleri ele geçirerek RF ile enerji işbirliğini geliştirmeye yöneldilerse de, bu plan Putin'in müdahalesi sonucunda uygulanamamıştır. 2004'te yapılacak başkanlık seçimlerinde aday olacağını açıklayan Hadarkovski Yukos'la Sibneft'i birleştirerek eline geçirmiş ve bu büyük şirketi Exxon Mobil'e satmak üzereyken bir operasyonla

Mayıs 2002'de RF'deki zirvede Moskova Antlaşması'nı imzalamışlar ve her iki ülke stratejik nükleer saldırı silahlarını 1700-2200 savaş başlığıyla sınırlama kararı almıştır. SOFT (Strategic Offensive Reductions Treaty) Stratejik Saldırı İndirim Antlaşması “stratejik silah başlıklarının” indirilmesini öngörmektedir. Stratejik silah başlıkları karaya (ICBM) ve denize (SLBM) yerleştirilen ya da ağır bombardıma uçaklarıyla taşınan (ABD'nin B 52 ve B 2 tipi; RF'nin Ayılar, Bizonlar ve Blackjacks tipleri) uzun menzilli nükleer başlıklardır. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için parlamentolarca onaylanması gerekmektedir (bu henüz gerçekleşmemiştir); uygulamanın 31 Aralık 2012'ye kadar gerçekleşmesi beklenmektedir (Mendelsohn, 2002: 325-327; Wallender, 2003: 309).

54 RF, Afganistan hakkında 1368 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararını ABD'nin müdahalesi için yeterli bulmuştur (Rontoyanni, 2002: 826).

55 11 Eylül saldırılarına karışan 19 teröristten 15'i Suudi pasaportu taşıyordu (Bahgat, 2003: 448). Fakat, hem ABD Suudi Arabistan'dan petrol sağlamayı sürdürdü, hem de Suudi Arabistan ABD ile “teröre karşı savaş”ında yardımcı oldu. Irak'ın işgali başlarken ABD Riyad yakınlarındaki Prens Sultan hava üssünü kullandı (Bahgat, 2003: 460).

yakalanarak adım adım tasfiye edilmiştir. Putin açıkça devletin çıkarları açısından stratejik olarak nitelendirdiği enerji sektörünün ABD’li (Batılı) şirketlerin eline geçmesine engel olmuştur.

İki ülke arasında ticaret oldukça sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. 2000’lerin başında Rusya ABD’nin ticaretinde % 1’den daha az bir paya sahipken, ABD RF’nin ticaretinde % 5’in altında yer almıştır. ABD’nin RF’deki doğrudan yatırımları 6 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir (Wallender, 2003: 311). Bunda, ABD’nin 1974’te serbest göçü engelleyen SSCB’ye uygulamaya başladığı Jackson-Vanik yasasını kaldırmamasının da etkisi olmuştur. Bu yasa nedeniyle ABD’de yönetimler RF’ye “sürekli en çok gözetilen ulus kaydı” tanımamaktadır. Kongre ise RF’ye karşı elinde koz olarak gördüğü ve kullandığı bu yasayı kaldırmamakta direnmektedir (Wallender, 2003: 311; Blank, 2002: 663; Lantsova/Açkasova, 2006: 316-317).⁵⁶

ABD’nin Yeltsin’in ikinci dönem başkanlığı sırasında “Russia first” politikasından vazgeçmesinin ardından Bush Yönetimi Rusya’yı ikinci plana atmıştır. Her ne kadar 11 Eylül’den sonra yeniden bir yakınlaşma görüldüyse de bunun taktik birliktelik olduğu söylenebilir. Irak’ın işgaliyle birlikte ipler yeniden kopmuştur. Ardından, eski Sovyet coğrafyasındaki yönetim değişiklikleriyle bu anlaşmazlıklar yoğunlaşmıştır. Başka bir deyişle, Irak’tan sonra ABD birliklerinin eski Sovyet coğrafyasında kalıcı görünmeye başlaması ve 2003 sonbaharında Gürcistan’dan başlayarak, 2004’te Ukrayna, 2005’te Kırgızistan’daki yönetim değişiklikleri ilişkileri zedelemiştir (Tellal, 2005:273-278; Oğan, 2004). Bu süreçte, özellikle Putin’in ikinci döneminde RF üzerine “demokrasi” ve “insan hakları” baskısı artmıştır. Batılı uzmanlar RF’deki demokratik kurum ve işleyişin yetersizliğinden dem vurmaya başlamışlardır (McFaul, 2004: 307-313). ABD bütün dünyada demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisinin bayraktarlığını yapmaya çalışarak, emperyalist politikalarını bu değerler üzerinden yürütmektedir. SSCB’nin yıkılmasında da önemli rol oynayan bu değerlere RF yönetiminin diğer devletlerden daha temkinli yaklaştığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bütün bu gelişmeler RF ile ABD’nin arasını açarken, RF’nin izlediği politikalar ABD tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. RF 2005’te tarihinde ilk kez ÇHC ile ortak askeri hareket düzenlemiş, aynı şeyi Hindistan’la da yinelemiştir. Eski Sovyet devletlerine düşük fiyattan gaz satmaya son vermiş,

⁵⁶ İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2006’da 10 milyar doların altındadır ve RF ABD’nin ticari ortakları arasında 39. sırada yer almaktadır (Kamalov, 2007: 37).

% 400'lük zammı kabul etmeyen Ukrayna'ya gaz satışını kesmiştir.⁵⁷ Hamas liderlerini Moskova'da ağırlamış, İran'a yaptırım uygulanmasına karşı çıkmıştır (Trenin, 2006: 92). Dünyanın Nazi faşizminden kurtuluşunun 60. yıldönümü törenlerinde yapılan konuşmalar iki devlet arasındaki ilişkilerdeki gerginliğin göstergesi olmuştur.⁵⁸ Ardından, 2006'da RF'nin ev sahipliğindeki G8 Zirvesi'ne gelindiğinde sorunlar iyiden iyiye su yüzüne çıkmıştır: İran konusunda anlaşmazlık, enerji politikaları üzerine görüş ayrılıkları, DTÖ'ye üyelik konusunda verilmeyen destek ve İsrail ile Lübnan arasında savaşın eşğine varan çatışmalarda farklı tutumlar. Gerginlik G8 Zirvesi'nin ardından sürmüştür. ABD, Zirve'den birkaç hafta sonra, 2000 tarihli "İran Yayılmama Yasası"nı çiğnedikleri gerekçesiyle "Rosabaroneksport" ve "Suhoy" adlı Rus firmalarının da bulunduğu bir gruba karşı yaptırım uygulamaya başlamıştır (Wallander, 2006: 315, 319). RF ise bu girişime Boeing'ten alacağı 3 milyar dolar değerindeki 22 uçak siparişini iptal ederek ve Sibiryadaki (Çtokman) doğal gaz yatakları için açacağı ihaleden ABD'li şirketleri çıkararak yanıt vermiştir.

RF ile ABD arasında yaşanan anlaşmazlığın altında nükleer alanda ve enerji kaynaklarının denetimi konusunda rekabet yatmaktadır. Bu, bir yandan nükleer yakıt satışı rekabetidir. Örneğin, önce Putin Mart 2006'da, ardından da W. Bush Tarapur reaktörüne yakıt sağlamak isteklerini Hindistan ziyaretlerinde dile getirmişlerdir (Mitchell, 2006: 13). Öte yandan, nükleer silahlar üzerinden bir rekabettir. 2007'de rekabet Avrupa'ya sıçramıştır. ABD yılın başında Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne (İran'dan gelecek saldırıları öne sürerek) füze savunma sistemi kurma kararını açıklamıştır. Bunun üzerine, 10 Şubat'ta Putin

57 Benzer biçimde, 4 Mayıs 2006'da Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Litvanya'da verdiği demeçte RF'yi vatandaşlarının haklarını haksızca kısıtlamakla ve enerji kaynaklarını şantaj aracı olarak kullanmakla suçlamıştır (Trenin, 2006: 87).

58 Bush, "II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin doğu Avrupa'yı işgal ettiğini" söylerken, Putin, Faşizm'e karşı zaferin 60. yıldönümü törenini Moskova'da düzenleyerek "tüm dünyaya" Sovyetler'e olan "borçlarını" anımsatmıştır. Wallerstein, törenlere neredeyse tüm dünya önderlerinin katıldığını anımsatarak, Putin'in diplomasisinin altını çizmektedir (Wallerstein, 2005). Wallerstein bu yorumunda bir adım daha atarak, Bush'un Moskova'ya gitmesinin, ABD'nin RF'ye duyduğu gereksinimden kaynaklandığını öne sürmektedir. Bu yoruma göre Soğuk Savaş boyunca iki süper güç de meşruiyetlerini birbirlerinin üzerinden sağlamışlardır (Süper güçlerin varlıklarının birbirleri için meşruiyet kaynağı olduğunu savunanlardan biri de Mary Kaldor'dur (Bowker, 1997: 248). Şimdi RF ABD'ye gereksinim duymamasına karşın, ABD'nin RF'ye gereksinimi vardır.

Münih'te tarihi bir konuşma yaparak ABD politikalarını açıkça eleştirmiştir.⁵⁹ Putin'e göre, ABD'nin "füze savunma kalkını" açıkça "saldırı amaçlıdır" ve "Rusya ile Çin'i hedef almaktadır" (Engdahl, 2007).⁶⁰ İki kutuplu sistem sona erdikten sonra dünyada ABD nükleer tehdidine askeri anlamda karşı koyabilecek tek güç hala RF'dir. ABD'nin ABM Anlaşması'ndan çekilmesi ve START II'yi askıya almasının ardından nükleer silahlarını geliştirmeye başlamıştır (Engdahl, 2007). Putin, konuşmasında ayrıca Avrupa'da Berlin Duvarı'nın yerine yeni bir duvarın inşa edildiğinden söz etmiştir. Üstelik, ABD'nin füze savunma sistemi önerisine RF, bunun yerine Azerbaycan'da ortak bir üs önerisiyle karşılık vererek, bu girişimin meşruiyetini açıkça sarsmıştır (*Cumhuriyet Strateji*, 18 Haziran 2007). Yine, ABD'nin bu girişimi karşısında, RF'de de 1987 tarihli INF Antlaşması'nın feshi gündeme gelmiştir (Hughes ve Zeihan, 2007). Ardından, Temmuz 2007'de Putin'in ABD'yi ziyaretinde konu gündeme geldiyse de bir sonuca varılamamıştır. Görüşmede ayrıca 1991'de imzalanan START'ın (Stratejik Silahların Azaltılması Antlaşması) süresinin 2009'da sona ermesi gündeme gelmiş, taraflar yeni bir anlaşmanın imzalanması noktasında anlaşıklarını açıklamışlardır (Maher ve Shary, 2007).

Enerji kaynaklarının denetimi konusunda ise, eski Sovyet coğrafyası bir yana rekabet 2007'de Kuzey Kutbu'na taşmıştır. 2007 yazında RF'nin Kuzey Kutbu'nda deniz yatağına bayrak dikmesiyle gündeme gelen çekişmenin ardında buradaki petrol ve gaz rezervleri yatmaktadır.⁶¹

Putin'in ilk döneminin sonlarında, 1991'den o yana ilk kez RF'nin Batı'nın iki kanadıyla da (ABD ve AB) ilişkileri zayıflamıştır (Trenin, 2006:

59 Putin'in 43. Münih Güvenlik Politikası Konferansı'nda Yaptığı konuşmanın Türkçe metni için: (*Dünya Gündemi*, 120,121, 122 /1-8 Nisan, 8-15 Nisan, 15-22 Nisan 2007).

60 Eski Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yevgeni Primakov, ABD'nin yeni NATO üyelerini Rusya ve Çin'e karşı savaşta ön cephe olarak kullanma niyetinde olduğu yorumunu yapmıştır (*Dünya Gündemi*, 121/8-15 Nisan 2007). İşin ilginç yönü, Çek Cumhuriyeti (o dönemde Çekoslovakya) ve Polonya II. Dünya Savaşı öncesinde ön cephede olmanın ne demek olduğu deneyimine sahiptirler ve bunu unutmüş görünmektedirler.

61 Kuzey Kutup bölgesinde ABD, Norveç, İsveç, Finlandiya ve İzlanda'nın yanı sıra en önemli topraklara Kanada, Danimarka ve RF sahiptir. ABD, 2002'de Kuzey Kutup bölgesindeki Kanada topraklarında asker bulundurma ve 2006'da Kanada kara sularında savaş gemisi bulundurma hakkını elde etmiştir. Ayrıca Danimarka yönetimindeki Grönland'ın kuzeyinde bir hava üssüne (Thule) sahiptir. RF ise bu gelişmeler karşısında 1982 tarihli BM Deniz Yasaları Anlaşması'na dayanarak kendi egemenlik alanlarını belirleme çabası içindedir (Chossudovsky, 2007).

91). AB ile ilişkiler açısından bunun iki temel nedeni vardır. Birinci neden, Baltık devletlerinin AB üyeliğidir. Doğu Avrupa gibi bu eski Sovyet devletleri de askeri açıdan NATO'ya ve ekonomik açıdan AB'ye katılmışlardır. Temel sorunlardan ilki güvenlik endişesinden kaynaklanmıştır. Rus askeri varlığının sona ermesinin ardından, 1999'da bu sınır bölgesine NATO gelip yerleşmiştir. Her ne kadar Mayıs 2002'de Roma Zirvesi'nde kurulan NATO-Rusya Ortak Konseyi ile ilişkiler olabildiğince üst düzeye taşınsa da, 2004'te Baltık devletleri başta olmak üzere neredeyse tüm doğu Avrupa'nın NATO'ya katılması RF'yi rahatsız etmiştir.⁶² Üyelikle birlikte bu ülkeler topraklarını NATO üslerine açmışlardır. Yeni NATO üyelerinden Slovenya ve bu üç Baltık ülkesi AKKA'yı imzalamadıkları için Avrupa konvansiyonel güç dengesinin "gri bölgeleri" olarak algılanmaktadırlar. İkincisi, özellikle Estonya'daki Rus asıllılar ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeye ve asimile edilmeye başlanmışlardır. Bu sorun 1990'lardan başlayarak gündeme geldiyse de AB üyeliğiyle bu üyeliğin vatandaşlara sağladığı hakların korunması açılarından sorunlar yaşanmıştır. Aynı çerçevede Baltıklar'daki Sovyet yönetiminin "işgal" olup olmadığı tartışmaları da gündeme gelmiştir (Kramer, 2002: 733-735). Rusya Finlandiya Körfezi'ndeki ihracat limanlarını kaybederken Baltık devletleri RF'yi enerji konusunda ekonomik baskılar uygulamakla suçlamıştır. RF kendi güvenlik endişesiyle Kaliningrad'taki askeri birliklerini güçlendirir ve buraya 18 nükleer başlıklı SS-21 füzesi yerleştirirken, anavatanla arasına AB toprakları giren bu bölgeyle iletişim başlı başına sorun oluşturmuştur. Mayıs 2002'deki AB-RF Roma Zirvesi'ne damgasını vuran Kaliningrad'tan RF'ye Baltıklar üzerinden transit geçiş sorunu Kasım'daki Brüksel Zirvesi'nde çözüme kavuştuyorsa da uygulamada sorunlar çıkmıştır. Bir yandan NATO'nun bir yandan AB'nin genişlemesiyle RF Avrupa'yla arasında yeni bir "demir perde"den söz eder hale gelmiştir (Lantsova/ Açkasova, 2006: 378).⁶³

İlişkilerdeki sorun yumağının ikincisi enerji üzerinden gündeme gelmiştir. Enerji, AB ile ilişkilerde en önemli işbirliği alanıyken, bu durum 2005'ten başlayarak Ukrayna ve Belarus üzerinden gelen hatlarda yaşanan sorunlarla zedelenmiştir. SSCB'nin yıkılmasının ardından Ukrayna ile RF enerji konusunda "simbiyotik" bir yaşam sürdürmüşlerdir: Ukrayna RF'den

62 RF 2002'den başlayarak "veto hakkı" ve "5. maddenin işletilmesi" dışında NATO içinde yer almaktadır (*Cumhuriyet*, 28 Mayıs 2007). "19+1" formülüyle başlayan bu ortaklık, 2004'te "26+1"e dönüşmüştür. II. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan "güvenlik tamponu" ortadan kalkmış ve NATO RF'nin sınırına dayanmıştır (Blank, 2006).

63 Yeni demir perde söylemi yeni değildir. Geçmiş 2000 yılına değin uzanır (Serfaty, 2001: 603; Browning/Joenniemi, 2004: 231-263).

aldığı gaza bağımlıyken, RF'nin AB'ye sattığı gazın % 90'ı Ukrayna (diğer % 10'u da Belarus) üzerinden geçmektedir. Dış politikasında ekonomik çıkarları ön plana koyan RF 2005'te eski Sovyet devletlerine yaptığı “desteklemeyi” gözden geçirmiş ve bu devletlere de dünya piyasalarındaki fiyatları uygulayacağını bildirmiştir.⁶⁴ Aralık 2004'te gerçekleşen iktidar değişikliğinin ardından gelen bu düzenleme üzerine Ukrayna'daki yeni yönetim yüzünü Batı'ya dönerek RF'yi “şantaj” yapmakla suçlamış, öte yandan Türkmenistan'dan gaz almaya yönelirken, RF'yi 1997'de çözüme bağlanan Karadeniz donanması (Sivastopol) anlaşmasını gözden geçirmekle tehdit etmiştir. Bunun gelişmelerin ardından, Gazprom 1 Ocak 2006'dan başlayarak AB'ye uyguladığı 220 dolar tarifelerini yürürlüğe sokarak gazı kesince bu kez Ukrayna Avrupa'ya giden gazı kapatmış ve başta Macaristan olmak üzere Avrupa bundan zarar görmeye başlamıştır (Wallander, 2006: 318). Putin açıkça Ukrayna'ya ekonomik destek vermek istemediğini ilan etmiştir. 2006 yılı için eski fiyatlardan satış yapan RF'nin yıllık kaybı 4.6 milyar dolar olmuştur. Moskova açısından durum açıktır: Ukrayna adım adım NATO üyeliğine doğru ilerlerken bunun bedelini ödemek istememektedir; RF ise NATO'ya girmenin bedelini Ukrayna'ya ödetmek istemektedir. Sorun yalnızca doğalgazla da sınırlı değildir. Benzer sorun nükleer yakıt konusunda da yaşanmıştır. Aralık 2005'te RF devlet kurumu TVEL Ukrayna'ya sattığı uranyumun kilosunun fiyatını 25 dolardan dünya piyasalarındaki fiyat olan 88 dolara çıkaracağını açıklamıştır (Sokov, 2006: 350). Üstelik, bu gelişmeler RF'nin desteklediği söylenen Yanukoviç geri döndükten sonra yaşanmış, böylece olayın yalnızca Yuşçenko yönetimine bir yaptırım olmadığı da ortaya çıkmıştır. Benzer bir gösterge de Belarus'a satılan enerjinin fiyatının da arttırılması olmuştur. Zira Belarus, SSCB yıkıldığından beri RF çizgisinden sapmayan, hatta onunla bütünleşme girişimleri sürekli gündemde olan bir devlettir.

Baltıklar ve enerji alanlarındaki anlaşmazlıklara 2007'de Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığını kazanması süreci eklenmiştir. Moskova, buna izin vermeyeceğini açıkladığı gibi, isteği dışında gerçekleşmesi durumunda Gürcistan ve Moldova'da da benzer gelişmelerin yaşanacağını öne sürmekten çekinmemiştir (Trenin, 2006: 95).⁶⁵ Bütün bu anlaşmazlıklar RF'yi ABD kadar

64 Ukrayna'ya 1000 metreküp için 50 yerine 160 dolar; Gürcistan'a 63 yerine 110; Moldova'ya 80 yerine 160; Baltık ülkelerine 80 yerine 120-125 dolar (Sokov, 2006: 348).

65 BM Özel Temsilcisi Maarti Ahtisaari tarafından hazırlanan tasarı Kosova'nın uluslararası denetim altında Sırbistan'dan bağımsız bir statüye kavuşmasını öngörmüştür. RF'nin BM Büyükelçisi Vitali Çurkin, “iki tarafın onayının bulunmadığı bir durumda, bir çözümden bahsetmenin mümkün olmayacağını”

AB'den uzaklaştırmasa da, DTÖ'ye üyelik hedefinde aradığı desteği bulmasına engel olmuştur.⁶⁶

Yukarıda sözü edilen gelişmelerden anlaşılacağı gibi RF'nin AB ile ilişkileri olabildiğince çetrefillidir. Yeltsin döneminde RF'nin AB ile olan ekonomik ilişkileri önemli mesafe kaydetmiştir. Tersine gerçekleşirse de, AB RF'nin en önemli ticaret ortağı haline gelmiştir.⁶⁷ Ekim 2000'de toplanan AB-RF Zirvesi'nde ilişkilerin temel taşının enerji olduğu saptanmıştır.⁶⁸ Putin döneminde izlenen politikanın, bir anlamda AB'nin olası "ortak dış politikasına" "taş koymak" olduğu söylenebilir. Özellikle Almanya'yla kurduğu yakın ilişkiler sonucunda zaman zaman RF ve Almanya'nın ortak çıkarlarının AB'nin diğer üyelerinin çıkarlarıyla bağdaşmadığı görülmektedir. Enerji alanındaki işbirliği herkesten önce doğu Avrupa devletlerini rahatsız etmektedir. RF başından başlayarak Almanya ile özel ilişkiler kurmaya çaba göstermiştir. SSCB döneminde Almanya'nın birleşme sürecinde başlayan bu "özel dostluk" Rus birliklerinin Almanya'yı terk etmesiyle sürmüştür,⁶⁹ hatta ilk dönemde Almanya NATO'nun genişlemesine sıcak bakmamıştır. 1999'da "Köln Stratejisi"yle Almanya RF'yi "ekonomik ortağı", 11 Eylül sonrasında ise "güvenlik ortağı" ilan etmiştir (Prizel, 2002: 690).⁷⁰ Putin'in 2001'deki ziyareti sırasında Bundestag'ta yaptığı Almanca konuşma dakikalarca alkışlanmıştır.

açıklamıştır (*Dünya Gündemi*, 127/20-27 Mayıs 2007). 2008 Şubatı'nda Kosova'nın bağımsızlığı ABD başta olmak üzere onlarca devlet tarafından kabul edilmişse de, RF'nin vetosu nedeniyle BM üyeliği söz konusu değildir.

- 66 Duma'nın, DTÖ üyeliği sürecinde AB desteğini elde edebilmek için Ekim 2004'te Kyoto Protokolü'nü imzalamasına karşın, bu girişim sonuçsuz kalmıştır (Wallender, 2003: 308).
- 67 RF dışsatımının % 35'ini AB'ye yapıp, dışalımının % 25'ini AB'den gerçekleştiriyordu. AB ise dışalımının % 5'ini ve dışsatımının % 3'ünü RF'ye yapıyordu. Buna ekonomik yardımlar da eklendiğinde RF açısından AB'nin önemi ortadadır (Rontoyanni, 2002: 818).
- 68 RF'nin enerji odaklı dış politika izleyeceğini dönemin Dışişleri Bakanı İgar İvanov Nisan 2002'de açıklamıştır (Bachkatov, 2003, s. 57). Bu resmi açıklamadan önce, Kasım 2001'deki fiyat düşüşünü engellemek için harekete geçmek isteyen Suudi Arabistan'ı da RF durdurmuştur (Wallerstein, 2001).
- 69 Rus birlikleri Ağustos 1994'e değin Almanya ve Baltıklar'dan çekilmeyi tamamlamıştır (Kojokin, 2000: 45).
- 70 Putin, kişisel bağlantılarını da diplomatik kanallara aktarmaktan geri durmamıştır. Örneğin, Eski Alman Şansölyesi Gerhard Schröder'i doğal gaz boru hattı projesinde, eski ABD Ticaret Bakanı Donald Evans'ı da petrol işinde istihdam etmiştir (Trenin, 2006: 94; Mitchell, 2006: 13).

2004'e gelindiğinde ise, ortaya çıkan durum şudur: 1987'de Garbaçov'un öne sürdüğü "Ortak Avrupa Evi" kurulmuş ve RF onun dışında kalmıştır. Buradan yola çıkarak RF'nin Avrupa ile ilişkilerinde büyük bir düş kırıklığı içerisinde olduğunu saptamak olanaklıdır. Putin'in izlediği politikanın altında yatan da bu olmuştur: Büyük Avrupa devletleriyle ikili işbirliğine giderek, AB içerisinde bütünlüğü sarsmak. Bu doğrultuda Putin'in Haziran 2003'te İngiltere'ye düzenlediği resmi gezi 1847'de I. Nikola'nın ardından bir ilk olmuş, BP ile TNK şirketleri 6 milyar dolarlık bir yatırımla bir doğalgaz hattı inşası konusunda anlaşmışlardır (Cumhuriyet, 25-27 Haziran 2003). Ardından, Eylül 2005'te Almanya ile Kuzey Akım Anlaşması imzalanmış, Kuzey Denizi'nin altından kurulacak boru hattıyla Ukrayna ve Polonya "bypass" edilerek, RF Avrupa politikasında güç kazanmaya çalışmıştır.⁷¹ RF'nin İngiltere ve Almanya'yla imzaladığı enerji anlaşmalarının ve ABD hegemonyasına karşı Fransa ve Almanya ile ortak duruşunun ardında yatan kaygı bu olsa gerektir. Putin'in izlediği politika sonucunda 2008'e gelindiğinde AB'de RF'ye karşı ortak bir politikanın varlığından söz edilemez (McFaul, 2005: 312).⁷² İmzalanan anlaşmalar nedeniyle AB RF'yi Enerji Şartı Antlaşması'nı imzalamaya zorlayamamaktadır. AB içinde ortak enerji politikasının benimsenmesinin önündeki engellerden biri hiç kuşkusuz RF'dir. Fransa, Almanya, İngiltere gibi en önemli ülkeler bu konunun stratejik önemini öne sürerek (ve ülkelerindeki büyük şirketlerin de etkisiyle) ortak politikalar izlemekten kaçınılmaktadır. RF ise bu durumdan yararlanarak ikili ilişkilerini öne çıkarmaktadır. Böylece bir yandan da, (19. yüzyılda I. Nikola'nın önyak olduğu Kutsal İttifakı bir yana koyarsak) Garbaçov'dan başlayarak kendi projesi olarak gördüğü ve fakat kendisinin dışarıda bırakıldığı bir "Avrupa Evi"ne "bacadan" girmeye çalışmaktadır.

RF, Putin döneminde BM konusundaki tutumunu sürdürmüş, ABD hegemonyasına karşı uluslararası bir platform olarak her fırsatta BM'i göstermiştir. İkinci dönem öncesinde gelen Fradkov Hükümeti'nin Dışişleri Bakanlığı'na, eski BM Temsilcisi Lavrov'un getirilmesi bunun bir

71 (Beunderman, 2006). Kagarlitski, Almanya ile özel ilişkileri bu devletin RF'deki en önemli yabancı yatırımcı olmasına bağlamaktadır (Kagarlitski, 2003: 512). Yine de bu hattın gerçekleştirilmesinin "Avrupa içi" ilişkileri etkileyeceği öngörülebilir (Somuncuoğlu, 2005).

72 RF ayrıca AB'ye enerji sağlayan diğer ülkelerle de ilişkilerini geliştirmektedir. Örneğin, Putin Mart 2006'da Cezayir'i ziyaret etmiş, Avrupa'nın ikinci büyük gaz satıcısı olan bu ülke ile Gazprom arasında anlaşmalar imzalanmıştır. RF ayrıca Cezayir'in RF'ye olan borcunu silmiş ve bu ülkeye silah satmaya başlamıştır (Mitchell, 2006: 12).

göstergesidir. Ayrıca, Yeltsin döneminin aksine 2003'te Irak'ın işgali sırasında BM'den bir karar çıkmasını engelleyenler arasında hiç kuşkusuz RF de yer almaktadır. Yeltsin döneminden farklı olarak, Putin döneminde Güvenlik Konseyi'ndeki işbirliği sona ermiş görünmektedir. Irak'ın ardından Kosova ve Gürcistan sorunlarında yaşanan görüş ayrılığı bunun bir göstergesi olmuştur.

RF'nin G8 içerisindeki varlığı bütün tartışmalara karşın sürmektedir. RF 2006'da G8'in dönem başkanlığını üstlenmiş, St. Peterburg yakınlarındaki Strel'naya zirveye ev sahipliği yapmıştır. Burada, G7'ler için RF'de demokrasi sorununun, RF'nin uluslararası sorunlar konusunda takınacağı tavırdan daha önemli olmadığı bir kez daha ortaya çıkmıştır (Federov, 2006: 8; Wallender, 2006: 315-320). RF açısından G8 1815 Kutsal İttifak'a ya da İkinci Dünya Savaşı'ndaki Faşizm karşıtı koalisyonuna benzer bir yapı niteliğinde olmayı sürdürmektedir (Wallender, 2006: 317). Yine de, RF ile yaşanan her anlaşmazlıkta G8'e üyeliğinin tartışma konusu yapıldığı gözden kaçırılmamalıdır.

Putin Dönemi'ndeki başka bir çarpıcı gelişme AGİK çerçevesinde imzalanan AKKA konusunda olmuştur. 14 Temmuz 2007'de RF bu anlaşmadan doğan yükümlülüklerini askıya almıştır. Zira, 1990'da imzalanıp 1999'da yenilenen anlaşmayı hiçbir NATO ülkesi yürürlüğe sokmamıştır (*Dünya Gündemi*, 137/29 Temmuz-5 Ağustos 2007). Ayrıca, NATO'nun 2004 genişlemesi RF'nin güvenlik kaygılarını arttırmıştır.

“Doğu cephesi”ne bakıldığında, “SSCB ile barışma” politikası çerçevesinde Putin'in BDT ülkeleriyle ilişkilerde etkin bir politika izlediği saptanabilir. Her ne kadar bölgede sınır anlaşmazlıklarından azınlıklara, köktendinci İslam'dan siyasal istikrarsızlığa pek çok sorunun yanı sıra bölge dışından güçlerin bölge üzerinde denetim kurma çabaları sürse de, Putin'in girişimleri göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. 3 Nisan 2001'de yaptığı ilk ulusa sesleniş konuşmasında ABD, ÇHC ya da Hindistan'a değinmeksizin BDT ve batı Avrupa ile ilişkilerin RF açısından stratejik niteliğine değinmiştir (Prizel, 2002: 684). Ardından, Mayıs 2000'de Hazar konusunda özel bir temsilcilik kurmuştur (Allison, 2004: 281-2). Bu durum, göreve gelirken Putin'in önceliklerini göstermesi açısından anlamlıdır. Zaman, ABD ve ÇHC ile ilişkilerin önemini Putin'e öğrettiyse de BDT ile ilişkiler hiç kuşkusuz Yeltsin döneminden çok farklı biçimde, olumlu yönde gelişmiştir.

Putin ilk adımını Azerbaycan'da atmış, Ocak 2001'de bu ülkeyi ilk ziyaret eden Başkan sıfatını kazanmıştır (Şermatova, 2001). Bunu, 2002 Ocağı'nda imzalanan askeri anlaşma ile Gebele Radar Üssü'nün 10 yılına kiralınması izlemiştir. 11 Eylül sonrasında ABD'nin Afganistan'da Sonsuz Özgürlük Harekatı'nı başlatarak burada stratejik üsler kurması, ardından

üslerini Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan'a yayarak, Gürcistan'daki askeri varlığıyla bölgede güç gösterisi yapması RF'yi önlemler almaya itmiştir. Mayıs 2002'de Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Belarus ve Ermenistan'la Ortak Güvenlik Antlaşması Örgütü kurulmuş (Buszynski, 2004: 161; Allison, 2004: 286), 5-6 Eylül 2007'de Duşanbe'de toplanan Zirve'de alınan "barış birlikleri"nin kurulması kararıyla bölgede olası (istenmeyen) iktidar değişikliklerine müdahalenin hukuki zemini sağlanmıştır (Somuncuoğlu, 2007). Ekim 2003'te Kırgızistan'da Kant askeri üssü açılmış, Tacikistan'da 2004'te açılan üssün yanı sıra Nuray Uzay İzleme İstasyonu kurulmuş, Ocak 2004'te Kazakistan'daki Baykonur uzay üssü 2050'ye değin kiralanmıştır (Allison, 2004: 287-9).⁷³ Güvenliğe ilişkin bu önlemlerin yanı sıra Nisan 2003'te Türkmenistan'la, Haziran 2004'te Özbekistan'la imzalanan doğal gaz anlaşmalarıyla bölgede denetimi sağlamaya çalışmıştır.

RF'nin tehdit algıladığı başka bir bölge Karadeniz olmuştur. SSCB'nin dağılmasıyla Karadeniz'e kıyıdaş (Ukrayna, Gürcistan) ve kıyıdaş olmayıp bölge içine dahil (Ermenistan, Azerbaycan ve Moldova) yeni devletler ortaya çıkmıştır. RF açısından bakıldığında bölgede güvenliği tehdit eden unsurlar söz konusudur. Burada RF'nin bölgesel çıkarları vardır. Her şeyden önce tarihsel anlamda, Grek-Bizans geleneğine dayalı Rus Ortodoks kültürü bölgeyi önemli kılmaktadır. İkincisi, bölge RF açısından doğal güvenlik çizgisidir ve burada azınlık sorunları (çatışmaları) daha çöküşle birlikte baş göstermiştir. Belki de en önemlisi, RF SSCB dönemindeki kıyısının 2/3'ünü (20 limanından 17'sini ve bu arada donanma üslerini) kaybetmiştir. SSCB dağıldığında dış ticaretinin yarısına yakını Boğazlar üzerinden yapıyor olması bölgenin öneminin başka bir göstergesidir (Nosenko, 1993: 51-56). Hal böyleyken, Romanya ve Bulgaristan'ın da NATO'ya üyelikleriyle RF'nin Karadeniz'deki tek "ortak"ı Türkiye haline gelmiştir. Zira, Bulgaristan ve Romanya ABD ve NATO'nun Karadeniz'e girmesini destekleyen politikalar izlemektedir.⁷⁴ NATO ve AB üyelikleri peşinden koşarak yüzünü Batı'ya çeviren Ukrayna benzer politikalar izlemektedir. Gürcistan ise, RF ile en yoğun sorun yaşayan devlettir. 2002 yazında Pankisi bunalımıyla su yüzüne çıkan anlaşmazlıklar silsilesi derinleşerek sürmektedir. RF o dönemden başlayarak Gürcistan'ı Çeçen teröristlere yardım etmekle suçlamış, dönem dönem Gürcistan topraklarını bombalamaktan çekinmemiştir. Gürcistan ise ülke bütünlüğünün önündeki iki

73 RF'nin BDT ülkelerinde askeri depo, denetleme istasyonları, uyarı sistemleri dahil 25 askeri birliği vardır (*Dünya Gündemi*, 122/15-22 Nisan 2007).

74 RF, Karadeniz'in bir "NATO gölü" haline bürünmesinden çekinirken, Türkiye ise Montreux Sözleşmesi'nin ihlal edilmesi konusunda kaygı duymaktadır (Öztürk/Sarıkaya, 2005).

büyük engel olan Abhazya ve Güney Osetya sorunlarında doğrudan RF'nin parmağını aramıştır. Kasım 2003'te Şevardnadze'nin yerine gelen Saakaşvili yönetimi sırasında anlaşmazlık noktaları kangrene dönüşmüş, 2006 sonunda RF Gürcistan'a enerji satışını durdurarak ekonomik ambargo uygulamaya başlamış, diplomatik ilişkilerini de kesmiştir.⁷⁵ Gürcistan, Ağustos 2008'de "merkezi yönetimin tesisi" amacıyla Güney Osetya'ya müdahale edince, RF Abhazya ve Güney Osetya'da yaşayanların kendi pasaportunu taşımalarını gerekçe göstererek askeri yanıt vermiştir. Ertesinde Abhazya ile Güney Osetya bağımsızlıklarını ilan etmişler ve RF de bu iki devleti tanıma kararı almıştır. RF'nin bu sert tutumu ve ardından aldığı tanıma kararı, Kosova'nın tanınmasına verilen bir yanıt olarak da değerlendirilebilir.⁷⁶

Rus dış politikasının "doğu" ayağını eski Sovyet coğrafyasının yanı sıra ÇHC ile ilişkiler oluşturmuştur. Putin ÇHC ile ilişkilere özel bir önem vermiş, Temmuz 2001'de iki ülke arasında Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Putin'in ilk döneminde RF ile ÇHC arasındaki ticaret hacmi ikiye katlansa da (Lo, 2004: 297)⁷⁷ 2000'de iki ülke arasındaki ticaret hacmi 8 milyar dolarken, ÇHC'nin ABD ile ticaretinin 120 milyar dolar olması gerçeği (Wall, 2006: 21; *The Current Digest of the Post-Soviet Press*, August 15, 2001) ABD'ye karşı olası işbirliğinin önündeki kısıtlılıkların bir göstergesi olmuştur. Yine de, iki ülke 8-25 Ağustos 2005 arasında tarihlerinde ilk kez bir Ortak Askeri Tatbikat düzenlemişler, Barış Görevi 2005 Tatbikatı'nın bir özelliği de ŞİÖ çerçevesinde değil, ikili düzeyde gerçekleşmesi olmuştur. Mart 2006'da, Putin'in 1000 kişilik bir heyetle gerçekleştirdiği ziyaret sırasında biri batı

75 Gürcistan'a giden gazın kesilmesiyle Ermenistan da aynı kaderi paylaşmıştır (*Cumhuriyet Strateji*, 14 Mayıs 2007). Gürcistan'a yaptırımlar aynı zamanda diğer "yakın çevre" ülkelerine de "mesaj" niteliğinde değerlendirilmiştir (Yapıcı, 2007: 95-102).

76 Rusya'nın müdahalesinin ardından, ABD Gürcistan'a insani yardımı askeri gemileri aracılığıyla yapmak istemiş; bu durumda Boğazlar'dan geçiş ve Karadeniz'de kıyıdaş olmayan devletlerin savaş gemilerinin kalma sürelerine ilişkin Montrö'deki düzenlemeler öne çıkmıştır. 2010'a gelindiğinde ABD'nin bölgede etkinlik savaşımlarını sürdürdüğü görülmektedir. Örneğin, Şubat ayında RF ile Abhazya sınır güvenliğinin korunmasına ilişkin bir anlaşma imzalandıktan hemen sonra, ABD Gürcistan'la sahil güvenlik tatbikatı yapmış ve bölgedeki varlığını göstermek istemiştir (*Cumhuriyet*, 3 Mart 2010). Medvedev döneminde yaşanan bu gelişmeler, bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi üzerine bir değerlendirme için: (Yapıcı, 2008: 185-190).

77 2006'da ticaret hacmi 33,4 milyar dolara yükselmiştir. Yine de bu rakam ÇHC'nin dış ticaretinin % 2'sine denk düşmektedir (*Dünya Gündemi*, 120/1-8 Nisan 2007).

Sibirya üzerinden iki boru hattıyla Çin'e doğalgaz satışı anlaşması imzalanmıştır (Mitchell, 2006: 12).

1996'da başlayan Şanghay Beşlisi girişimi ise, 2001'de Özbekistan'ın da katılımıyla bir örgütün kurulmasıyla sonuçlanmıştır. ŞİÖ'nün Sürekli Sekreteryası Pekin'de, Terör-Karşıtı Birim'in merkezi ise Taşkent'te yer almaktadır. Örgütün şartı 2002'de Peterburg'ta kabul edilmiş ve ilk çok taraflı askeri tatbikat 2003'te yapılmıştır (*Cumhuriyet Strateji*, 27 Ağustos 2007). Temmuz 2005'te Astana Zirvesi'nde İran, Pakistan ve Hindistan'a (Moğolistan'a 2004'te tanınan) gözlemci statüsü verilirken, üye altı ülke ABD'yi Orta Asya'daki askeri üslerini kapatması çağrısında bulunmuştur (Wall, 2006: 20). ŞİÖ, 2000'li yıllarda ABD hegemonyası karşısında çok kutuplu dünya özleminin sıklıkla dile getirildiği bir örgüt olmuştur. Örgütün başını çeken iki devletten biri ÇHC'nin yanında RF'dir.

RF'nin ABD başta olmak üzere Batılı devletlerle anlaşmazlık noktalarından biri de Ortadoğu politikası olmuştur. Başkan Bush 12 Eylül 2002'de BM Genel Kurulu'nda Saddam yönetimini BM onayı olsun olmasın devireceğini açıklarken RF buna şiddetle karşı çıkmıştır. Diğerlerinin yanı sıra RF'nin karşı çıkışı da ABD'nin Irak'ı işgalini engelleyememiştir. Üstelik, gelinen noktada (Irak'ın enerji kaynakları yağmalanırken) Putin yönetiminin Saddam sonrası Irak'ta ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumada etkisiz kaldığı da söylenebilir (Katz, 2003: 343). Ancak, Irak'taki süreç henüz sona ermemiştir ve kısa erimdeki bu kaybın orta ve uzun erimde kazanca dönüşebilme olasılığı da söz konudur.

Yeltsin döneminde İran'la kurulan yakın ilişkiler sürmüştür. ABD'nin baskısıyla 1995'te Al Gore ile Viktor Çernomırdin arasında imzalanan ve İran'a askeri/nükleer teknoloji aktarımını yasaklayan bir gizli anlaşma Putin tarafından 2000'de iptal edilmiş, Buşehr'deki santralin yapımı sürdürülmüştür. Böylece, 1990'larda silah satımıyla gelişen ticarete 2000'lerde teknoloji de eklenmiştir (Ahrari, 2001: 455-456; Katz, 2003: 343-344; Lantsova/Açkasova, 2006: 425). Mart 2001'de İran Devlet Başkanı Muhammed Hatemi'nin Moskova ziyareti ilişkilerde önemli bir dönüm noktası olmuş, imzalanan İşbirliği Anlaşması'yla ilişkiler "stratejik işbirliği" düzeyine çıkarılmıştır (*The Current Digest of the Post-Soviet Press*, April 11, 2001). Ocak 2002'de Başkan Bush, "şer eksenini"ndeki Irak ve Kuzey Kore'ye İran'ı da eklemesi (Katz, 2003: 344). RF'yi, bu tarihten sonra İran'ın uluslararası alandaki en önemli "hamisi" konumuna getirmiştir. RF'nin İran politikası moda deyiimiyle "kazan kazan" ilkesine dayanmıştır: İran'ı bir saldırıdan koruyabildiği sürece Ortadoğu'da güçlü ve önemli bir dost kazanmış olacak, önleyemez de savaş çıkarsa yükselen petrol fiyatları yine RF'ye kazanç sağlayacaktır (Federov, 2006: 8).

Putin'in Ortadoğu politikasında bir başka açılım İsrail konusunda olmuştur. Nisan 2005'te bu ülkeyi ziyaret eden Putin bir başka ilke imza atmıştır. SSCB İsrail'in kurulmasında ve daha sonra buraya yüz binlerce kişinin göç etmesinde önemli rol oynamıştır. Filistin sorununda açıkça Araplar'ı destekleyen SSCB'den sonra RF de seçimlerde başarı sağlayan Hamas temsilcilerini Moskova'da kabul ederek⁷⁸ “dengeli” yaklaşımını sürdürmüştür. Bu noktada, ABD başta olmak üzere İslam dünyasını “yeni düşman” ilan eden Batı'nın aksine RF İslam dünyasıyla ilişkilerini geliştirdiğinden de söz etmek gerekir. Bunda, enerji zengini İslam devletleriyle ilişkilerin yanı sıra, RF'deki 10-15 milyon Müslümanın da etkisi vardır.

Putin Yönetimi'ni önceki dönemden ayıran gelişmelerden biri Güney Amerika ülkeleriyle ilişkilerinde gerçekleşmiştir. RF, önce 11 Eylül'ün ardından Vietnam (Cam Ranh) ve Küba'daki (Lourdes) üslerini kapatma kararı almıştır. Fakat, 2000'lerde Güney Amerika'da esen ABD karşıtı rüzgarlar bu kez Venezüella ile işbirliğinin önünü açmıştır. Haziran 2006'da Moskova'yı ziyaret eden Chavez 3 milyar dolarlık silah alımının yanı sıra Venezüella'da Kalaşnikof mermisi fabrikası kurulması anlaşmalarına imza atmıştır (Kamalov, 2007: 35; *Dünya Gündemi*, 85/30 Temmuz-6 Ağustos 2006). Bu gelişme, ABD'nin “arka bahçe”sinde yükselen ABD karşıtlığına RF'nin buradaki olası varlığı eklendiğinde, RF'nin “arka bahçe”sindeki ABD varlığına bir yanıt olarak algılanabilir. Hiç kuşkusuz Venezüella ile işbirliğinde dünya enerji fiyatlarındaki yüksek düzeyde seyretmesinin iki ülke için ortak çıkar olmasının da etkisi vardır. Yine de, SSCB'nin 1962'de arka bahçedeki girişiminin dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirdiği unutulmamalıdır.

Son olarak RF dış politikasında din etkeninden söz etmek yerinde olacaktır. Ateist bir devlet olan SSCB'nin ardılı RF laik bir yapıyı benimsemiştir. Aslında devletin dinle “barışması” *glastnost* ve *demokratizatsiya* dönemine rastlar. Ortodoks Kilisesi'nin kuruluşunun bininci yılı olan 1988'de kiliseler açılmış, İncil serbest bırakılmıştır. Ardından SBKP tarihinde bir ilk gerçekleşmiş ve Genel Sekreter sıfatıyla Garbaçov Vatikan'da Papa II. Jean Paul'ün elini öpmüştür.⁷⁹ Kısacası, çöküş döneminde din, milliyetçilikle birlikte Bolşevik ideolojinin yerine tutunum odaklarından biri olmuştur. RF'nin ilk yıllarında yaşanan ekonomik/toplumsal yıkıntı kitleleri kilise ve camilere yöneltmiştir. Stalin'in 1937'de yıktırarak yerine havuz

78 Hamas lideri Meşal 26 Şubat 2007'de Moskova'yı ziyaret etmiştir. Ayrıca Hamas'ın Moskova'da temsilciliği bulunmaktadır (Purtaş, 2007: 28).

79 Stalin'in “Papa da kim oluyormuş, kaç tümeni var?” anekdotundan sonra gelinen noktayı göstermesi bakımından çarpıcıdır.

yaptığı Ortodoks dünyasının en büyük kilisesi “Kurtarıcı İsa”nın 1995’ten başlayarak beş yıl içinde yeniden inşası bunun en güzel göstergesi olmuştur. İlk dönemde Çeçenya savaşı nedeniyle İslam dünyasıyla ilişkiler içeride biraz tedirgin, dışarıda biraz çekingen davranmayı gerektirse de Putin’le birlikte RF İslam dünyasıyla da ilişkilerini geliştirmiştir. 2005’te İKÖ’ye gözlemci sıfatıyla katılmış, ülke içindeki Müslümanları benimseyerek Batı’nın aksine İslam dünyasını “tehdit” olarak algılamaktan kaçınmıştır. 13 Mart 2007’de Putin’in Vatikan’ı ziyaretinin ardından,⁸⁰ (merkezi New York’taki) Yurtdışı Rus Ortodoks Kilise’si Mayıs 2007’de Moskova’da yapılan bir törenle birleşmişlerdir (*Dünya Gündemi*, 127/20-27 Mayıs 2007). Ardından, Ortodoks dünyasının Fener’deki ruhani merkezini Moskova’ya taşıyabilmek için 78 yaşındaki II. Aleksey Ekim ayında ilk kez bir Katolik ülkeye, Fransa’ya gidebilmiştir (*Cumhuriyet*, 15 Ekim 2007). Sonuçta, Rus dış politikasında din unsurundan, olumlu bir etken olarak söz etmek olanaklıdır.

Sonuç

İki kutuplu sistemin ardından Rus dış politikasında Yeltsin ve Putin dönemlerinden söz edilebilir. Yukarıda bu iki dönemi açıklayıp karşılaştırabilmek için dış politika üzerindeki etkenler sıralanmıştır. Her iki dönemde de, bir yandan uluslararası sistemdeki dönüşüm/yapılanma (ve bu konudaki belirsizlik), öte yandan Sovyet sonrası devlet kurumlarını eski ideolojiden arınarak yeniden inşa çabası temel belirleyiciler olmuştur.

Sonuç olarak, RF artık süper güç değildir. Tanımı gereği böyle değildir: Uluslararası sistemdeki gelişmeleri tek başına yönlendirme yetenek ve iradesine sahip bir güç değildir. Böyleyken RF’yi bölgesel güç olarak nitelendirmek eksik olacaktır. Hiç kuşkusuz RF bir bölgesel güçtür; fazlası: Göz ardı edilemeyecek nükleer bir güçtür. 21. yüzyıl dünyasında ABD’yi nükleer anlamda tehdit edebilecek ya da ona karşı koyabilecek başka bir nükleer güç yoktur. İmparatorluğa soyunan ABD’yi dengeleyen güçlerden biridir. Bu yalnızca nükleer alanda değil başka konularda da böyledir. Sahip olduğu ve denetimi altında tuttuğu enerji kaynaklarıyla dünya enerji fiyatlarını belirleyen devletlerden biridir. Benzer biçimde AB ülkeleri üzerinde aynı nedenlerle etkisi vardır. Ayrıca, dünyanın en büyük coğrafyasına sahip bu devletin birden fazla bölgede yer aldığı da göz ardı edilmemelidir. RF gibi büyük bir devlet söz konusu olduğunda “bölge”den değil, bölgelerden söz etmek gerekir. RF,

80 Putin önceki Papa II. Jean Paul ile 2000 ve 2003’te iki kez görüşmüştü. 16. Benedikt ile bu ilk görüşmesi oldu (*Cumhuriyet Strateji*, 18 Nisan 2007).

Avrupa'da da, Kafkaslar'da da, Ortadoğu'da da, Uzakdoğu'da da bölgesel güçtür. Üstelik, bu bölgelerden bazılarıyla SSCB içerisinde "kader ortaklığı" da söz konusudur. Bu niteliğiyle onu başka bir bölgesel güçle karşılaştırmak doğru olmayacaktır.

SSCB'nin dağılmasının ardından geçen yirmi yıla yakın zaman içerisinde ardılı olan RF önce büyük bir çöküntüyle sendelemiş, sonra toparlanmaya başlamıştır. Bu süre içerisinde izlediği dış politika değerlendirilirken tarihsel perspektif göz ardı edilmemelidir. Çoğunca düşülen bu yanlış yapılan yorumları anlamsız kılacaktır. Bin yıla yaklaşan devlet geleneğine sahip Rusya, dünya tarihinin son dört yüzyılına damgasını vurmuştur. Uluslararası sistemin yeniden yapılandığı bir süreçte, bir yandan güvenlik kaygıları öte yandan emperyal geleneği RF'nin gelecekteki dış politikalarına da damgasını vuracaktır; bugünden yarına bunun değişmesi beklenmemelidir.

Kaynakça

- Abdullaev, Nabi (2004), "Chechnya Ten Years Later," *Current History*, 103/675: 332-336.
- Ahcar, Gilbert (2001), "Stratejik Üçlü: ABD, Çin, Rusya." Tank Ali (der.), *Evrenin Efendileri* (İstanbul: OmYayınevi) (Çev.: Yavuz Alogan): 149-206.
- Ahrari (2001), "Iran, China, and Russia: The Emerging Anti-US Nexus?," *Security Dialogue*, 32/4: 453-466.
- Akan, Selin (1998), "2000'e Doğru Rusya Federasyonu," <<http://www.hun.edu.tr/~fpi/Books/rusya1.html>> (24.11.1998).
- Allison, Roy (2004), "Strategic Reassertion in Russia's Central Asia Policy," *International Affairs*, 80/2: 277-293.
- Arbatov, Alexei G. (1993), "Russia's Foreign Policy Alternatives," *International Security*, 18/2: 5-43.
- Arbatov, Alexei G. (1994), "Russian Foreign Policy Priorities for the 1990s," Teresa Pelton Johnson ve Steven E. Miller (eds.), *Russian Security After the Cold War* (Washington: Brassey's): 1-41.
- Ataöv, Türkkaya (1993), "The 14th Army in Moldova," *Turkish Daily News* (3 Kasım).
- Bachkatov, Nina (2003), "Rusya'nın Uluslararası Hesapları," *Le Monde Diplomatique (Türkçe)*, 15 Ocak-15 Şubat: 56-58.
- Bacon, Edwin / RENZ, Bettina (2003), "Return of the KGB?," *The World Today*, 59/5: 26-27.
- Bacon, Edwin (2006), "Required to Register," *The World Today*, 62/1: 24-25.
- Bahgat, Gawdat (2003), "The New Geopolitics of Oil: The United States, Saudi Arabia, and Russia," *Orbis*, 47/3: 447-461.
- Baranovsky, Vladimir (2000), "Russia: a Part of Europe or Apart from Europe," *International Affairs*, 76/3: 443-458.
- Bedirhanoğlu, Pınar (2002), "Rusya'da Kapitalist Dönüşüm Süreci Yolsuzluk ve Neoliberalizm," *Toplum ve Bilim*, 92: 217-233.
- Beunderman, Mark (2006), "Poland Compares German-Russian Pipeline to Nazi-Soviet Pact," <<http://euobserver.com/9/21486/?print=1>> (04.05.2006).
- Blank, Stephen (2000), "Russia as Rouge Proliferator," *Orbis*, 44/1: 91-107.
- Blank, Stephen (2002), "The Conditions for U.S.-Russian Partnership," *Orbis*, 46/4: 661-678.

- Blank, Stephen (2006), *The NATO-Russia Partnership: A Marriage of Convenience or a Troubled Relationship?*, <<http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>> (12.9.2007).
- Bowker, Mike (1997), *Russian Foreign Policy and the End of the Cold War* (Aldershot: Dartmouth).
- Browning, C. S. ve P. Joenniemi (2004), "Kaliningrad'ın Kimlik Arayışı: Nereye Ait Olmak?," Erhan Büyükkakıncı (der.), *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna* (Ankara: Phoneix) (Çev.: Erden Göktepe): 231-263.
- Buszynski, Leszek (2004), "Russia and the CIS in 2003," *Asian Survey*, XLIV/1: 158-167.
- Chossudovsky, Michel (2007), "NAU ve Kuzey Kutbunun Militarizasyonu," *Dünya Gündemi* (146/1-8 Ekim).
- Cornell, Svante E. (1999), "Geopolitics and Strategic Alignments in the Caucasus and Central Asia," *Perceptions*, 4/2: 100-125.
- Coşar, Ahsen V. (1999), "Üçüncü Bin Yılın Eşiğinde İki Yeni Anayasa: Çek Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Anayasaları," *Prof. Dr. Faruk Eldem Armağanı* (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları): 101-203.
- Çelikpala, Mitat (2003), "Bölgeyi Sıkıntılı Günler Bekliyor," *Cumhuriyet Strateji*, 21 Mart 2003.
- Dallin, Alexander (1992), "New Thinking in Soviet Foreign Policy," Archie Brown (ed.), *New Thinking in Soviet Politics* (Oxford: MacMillan): 71-85.
- Derlugian, Georgi (2001), "Recasting Russia," *New Left Review*, 12: 5-31.
- Dugin, Aleksandr (1997), *Asnovi Geopolitiki* (Moskova: Arktogeya).
- Dugin, Aleksandr (2003), *Rus Jeopolitiği, Avrasyacı Yaklaşım* (İstanbul: Küre) (Çev.: Vügar İmanov).
- Ekici, Gökçen (2002), "Moskova Eylemi ve Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan Politikasına Yansımaları," *Stratejik Analiz*, <<http://www.asam.org.tr/temp/temp246.pdf>> (1.8.2008).
- Engdahl, F. William (2007), "Putin ve Yeni Soğuk Savaş'ın Jeopolitiği, I-III," *Dünya Gündemi* (119/25 Mart-1 Nisan; 121/8-15 Nisan).
- Federov, Yury (2006), "First Step on the Ladder," *The World Today*, 62/6: 7-8.
- Garnett, Sherman W. (1999), "A Nation in Search of its Place," *Current History*, 98/630: 328-333.
- Gevorkyan, Nataliya, Natalya Timakova ve Andrei Kolesnikov (2000), *First Person: An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President Vladimir Putin* (translated by Catherine A. Fitzpatrick (New York: Public Affairs).
- Gobarev, Viktor (1999), "Feeling Threatened," *The World Today*, 55/6: 16-18.
- Goldgeier, James ve Michael McFaul (2002), "George W. Bush and Russia," *Current History*, 101/657: 313-324.
- Goldman, Marshall I. (2003), "Render Unto Caesar: Putin and the Oligarchs," *Current History*, 102/666: 320-326.
- Goldman, Marshall I. (2004), "The Yukos Affairs," *Current History*, 103/675: 319-323.
- Goldman, Marshal I. (2006), "Russia's Middle Class Muddle," *Current History*, 105/693: 321-326.
- Goldman, Marshal I. (2007), "Russia and the West: Mutually Assured Mistrust," *Current History*, 106/702: 314-320.
- Hanson, Philip (2006), "The Russians are Here," *The World Today*, 62/4: 22-23.
- Hill, Fiona (2006), "Moscow Discovers Soft Power," *Current History*, 105/693: 341-347.
- Holmstorm, Nancy ve Richard Smith (2000), "The Necessity of Gangster Capitalism: Primitive Accumulation in Russia and China," *Monthly Review*, 51/9: 1-15.
- Holoboff, Elaine (1997), "Russia's Draft Energy Security Doctrine," *Jane's Intelligence Review*, January: 19-22.

- Hughes, Nathan ve Peter Zeihan (2007), "The INF Treaty: Implications of a Russian Withdrawal," *Stratfor* (20.02).
- Hyman, Anthony (1993), "Russians Outside Russia," *The World Today*, 49/11: 205-208.
- Ivanov, Igor (2000), "The Missile-Defense Mistake," *Foreign Affairs*, 79/5: 15-20.
- İşyar, Ömer Göksel (2004), *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu* (İstanbul: Alfa).
- Jones, Robert A. (1990), " 'Socialist Internationalism' and the Warsaw Pact Intervention in Czechoslovakia," *The Soviet Concept of 'Limited Sovereignty' from Lenin to Gorbachev: Brezhnev Doctrine* (London: MacMillan): 140-173.
- Johnson, Teresa Pelton ve Steven E. Miller eds. (1994), *Russian Security After the Cold War* (Washington, Brassey's).
- Kagarlitski, Boris (1996), *Rusya'da Kapitalizm Neden Tutmadı?* (İstanbul: Metis) (Çev.: Kaya Şahin).
- Kagarlitski, Boris (2003), *Periferiyaya Imperiya, Rossiya i Mirosistema* (Moskova: Ultra-Kultura).
- Kamalov, İlyas (2004), *Putin'in Rusyası* (İstanbul: Kaknüs).
- Kamalov, İlyas (2007), "Rusya'nın Rol Arayışı ve ABD'yle İlişkileri," *Stratejik Analiz*, 84: 31-39.
- Katz, Mark N. (2003), "Losing Balance: Russian Foreign Policy toward Iraq and Iran," *Current History*, 102/666: 341-345.
- Katz, Mark N. (2004), "Exploiting Rivalries: Putin's Foreign Policy," *Current History*, 103/675: 337-341.
- Keskin, Funda (1998-99), "B.M. Sisteminde Reform Çalışmaları," *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2: 431-448.
- Keskin, Funda (2007), "Yeni BM Genel Sekreteri: Sorunlar ve Beklentiler," *Mülkiye*, XXXI/254: 135-148.
- Khasbulatov, Ruslan (1994), "The Commonwealth of Independent States: Conflicts, Problems, Perspectives," Teresa Pelton Johnson ve Steven E. Miller (eds.), *Russian Security After the Cold War* (Washington: Brassey's): 165-184.
- Khroustalev, Mark (1994), *Central Asia in Russia's Foreign Policy* (Moskova: MGİMO).
- Kibaroğlu, Mustafa (2000), "Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrini," *Avrasya Dosyası*, 6/4: 95-106.
- Kojokin, Ye. M. (2000), "Asnoviye Prioriteti Vneşney Palitiki Rassii (1992-1999)," *Vneşnaya Palitika Rassiskay Federatsii, 1992-1999* (Moskova: ROSSPEN): 33-50.
- Kramer, Mark (2002), "NATO, the Baltic States and Russia: a Framework for Sustainable Enlargement," *International Affairs*, 78/4: 731-756.
- Lantsova, S. A. ve V. A. Akçasova (2006), *Mirovaya Palitika i Mejdunarodniye Atnaşeniya* (Moskova: Piter).
- Lavelle, Peter (2004), "What Does Putin Want?," *Current History*, 103/675: s. 314-318.
- Lenin, V. İ. (1978), *Imperialism the Highest Stage of Capitalism* (Moscow: Progress Publishers, 7th printing).
- Lepingwell, John W. R. (1994), "The Russian Military and Security Policy in the 'Near Abroad'," *Survival*, 36/3: 70-92.
- Lieven, Anatol (1999), "Ham-Fisted Hegemon: The Clinton Administration and Russia," *Current History*, 98/630: 307-315.
- Lieven, Anatol (2002), "The Secret Policemen's Ball: the United States, Russia and the International Order after 11 September," *International Affairs*, 78/2: 245-259.
- Light, Margot, Stephen White ve John Löwenhard (2000), "A Wider Europe: the View from Moscow and Kyiv," *International Affairs*, 76/1: 77-88.
- Litvinenko, Aleksandr (2008), *Lubyanskaya Suç Örgütü* (İstanbul: Kaknüs) (Çev.: Süleyman Yıldız).

- L. Bobo (2004), "The Long Sunset of Strategic Partnership: Russia's Evolving China Policy," *International Affairs*, 80/2: 295-309.
- Mackinder, Sir Halford J. (1943), "The Round World and the Winning of the Peace," *Foreign Affairs*, 21/4: 595-605.
- Maher, Heather ve Andrei Shary "No Claws Bared as 'Lobster Summit' Ends with Putin Proposal," <<http://www.rferl.com/reports/FullReport.aspx?report=574&id=2007/07/574-07-15>> (17.8.2007).
- Marantz, Paul (1997), "Russian Foreign Policy During Yeltsin's Second Term," *Communist and Post-Communist Studies*, 30/4: 345-351.
- McCauley, Martin (1998), *Russia, America & the Cold War 1949-1991* (London, Longman).
- McFaul, Michael (2001), "Realistic Engagement: A New Approach to American-Russian Relations," *Current History*, 100/648: 313-321.
- McFaul, Michael (2004), "Reengaging Russia: a New Agenda," *Current History*, 103/675: 307-313.
- McFaul, Michael (2005), "Russia and the West: A Dangerous Drift," *Current History*, 104/684: 307-312.
- Mendelsohn, Jack (2001), "America, Russia, and the Future of Arms Control," *Current History*, 100/648: 323-329.
- Mendelsohn, Jack (2002), "America and Russia: Make-Believe Arms Control," *Current History*, 101/657: 325-329.
- Menon, Rajan (2001), "Structural Constraints on Russian Diplomacy," *Orbis*, 45/4: 579-598.
- Menshikov, Stanislav (1999), "Russian Capitalism Today," *Monthly Review*, 51/3: 81-99.
- Mitchell, John, "Gathering Energy," *The World Today*, 62/6: 12-13.
- Mleçin, Leonid (2001), *MİD, Ministrî İnastrannîh Del* (Moskova, Tsentrpoligraf).
- NATO El Kitabı* (1998), (Brüksel: Basın ve Enformasyon Bürosu).
- Nogayeva, Ainur (2007), "Orta Asya'daki Rus Faktörü," *Cumhuriyet Strateji* (10 Eylül).
- Nosenko, Tatiana (1993), "The Emerging Security Environment in the Black Sea Region," *Mediterranean Quarterly*, 4/4: 48-59.
- Oğan, Sinan (2003), "Kremlin'in Oligarşi Savaşı ve Rus İç Politikasında Beklentiler," *Stratigma*, 11 <http://www.stradigma.com/turkce/aratik2003/makale_06html> (20.12.2007).
- Oğan, Sinan der. (2004), *Turuncu Devrimler* (İstanbul: Birharf).
- Olcott, Martha Brill (1992), "Central Asia'a Post-Empire Politics," *Orbis*, 36/2: 253-268.
- Özcan, Sevinç A. (2005), *Rus Azınlıklar* (İstanbul: Küre).
- Öztürk, Osman Metin ve Yalçın Sarıkaya (der.) (2005), *Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz* (Ankara: Platin).
- Pipes, Richard (1996/97), "Weight of the Past," *Harvard International Review*, 19/1: 8-9.
- Politkovskaya, Anna (2006), *Putin'in Rusyası* (İstanbul: Agorakitaplığı) (Çev.: Kemal Ülker).
- Popov, Vladimir (2007), "Russia Redux?," *New Left Review*, 44: 37-52.
- Porter, Bruce D. ve Carol R. Savietz (1994), "The Once and Future Empire: Russia and the 'Near Abroad'," *The Washington Quarterly*, 17/3: 75-90.
- Powell, David E. (2002), "Death as a Way of Life: Russia's Demographic Decline," *Current History*, 101/657: 344-348.
- Primakov, Yevgeniy (2002), "*Kapalı Kutu*" *Rusya* der. Ayşe Edirne (İstanbul: Mataş Matbaası) (çev. Nuri Eyüpoğlu).
- Primakov, Yevgeniy (2008), *Politikanın Mayınlı Tarlası* (İstanbul: Selis) (Çev.: Fatma Arıkan).
- Prizel, Ilya (2002), "Putin's Russia, the Berlin Republic and East Central Europe: a New Symbiosis?," *Orbis*, 46/4: 679-693.

- Purtaş, Fırat (2007), "Rusya'ya ve Rus Dış Politikasına Panoramik Bir Bakış," *Stratejik Analiz*, 84: 22-29.
- Rannih, A. A. (2000), "Vneşnepalitiçeskiy Mehanizm Rassiskay Federatsii," *Vneşnaya Palitika Rassiskay Federatsii, 1992-1999* (Moskova: ROSSPEN): 9-32.
- Rontoyanni, Clelia (2002), "So Far, So Good? Russia and the ESDP," *International Affairs*, 78/4: 813-830.
- Rozanov, Andrew (2006), "Time to Spend," *The World Today*, 62/7: 24-25.
- Sander, Oral (1993), *Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme, Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü* (Ankara: İmge).
- Savran, Sungur (2001), *Avrasya Savaşları* (İstanbul: Belge).
- Seiffert, Wolfgang (2004), *Putin* (İstanbul, Gendaş) çev. ?,).
- Serfaty, Simon (2001), "A Euro-Atlantic Ostpolitik," *Orbis*, 45/4: 597-607.
- Shevtsova, Lilia (2006), "Russia's Ersatz Democracy," *Current History*, 105/693: 307-314.
- Simes, Dimitri (1994), "The Return of Russian History," *Foreign Affairs*, 73/1: 67-84.
- Sokov, Nikolai (2006), "The Ukrainian Gas Crisis Revisited," *Current History*, 105/693: 438-351.
- Somuncuoğlu, Anar (2005), "Kuzey Avrupa Boru Hattının Gösterdikleri," *Cumhuriyet Strateji* (26 Eylül).
- Somuncuoğlu, Anar (2007), "Rusya Türkistan'da İddialı," *Cumhuriyet Strateji*, (15 Ekim).
- Sorokin, Konstantin E. (1993), "Redefining Moscow's Security in the Mediterranean," *Mediterranean Quarterly*, 4/2: 26-45.
- Şermatova, Sanovar (2001), "Rabota nad Aşibkami," *Moskovskiy Novosti* (16-22 Ocak).
- Tellal, Erel (2000), "Rusya Federasyonu'ndaki Gelişmeler Nasıl Değerlendirilmeli?," *Mülkiye*, XXIV/220: 211-220.
- Tellal, Erel (2001a), "Rusya Federasyonunun Dış Politikası: 'Yakın Çevre' ve 'Askeri Doktrin'," Baskın Oran, ed., *Türk Dış Politikası* (İstanbul, İletişim, cilt II): 542.
- Tellal, Erel (2001b), "7+1': Rusya Federasyonu 8'lerin Neresinde?," *Mülkiye*, XXV/230: 285-300.
- Tellal, Erel (2002), "Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi?," *SBF Dergisi*, 57/2: 203-207.
- Tellal, Erel (2005), "Eski Sovyet Coğrafyasında 'Devrimler'," *SBF Dergisi*, 60/2: 273-278.
- Tellal, Erel (2007a), "Sovyet Dış Politikası ve Gromiko," *SBF Dergisi*, 62/3: 349-377.
- Tellal, Erel (2007b), "20. Yüzyılın Dengelerine Neler Oluyor?," *SBF Dergisi*, 62/4: 227-230.
- Tellal, Erel ve Nuray E. Keskin (2009), "Rusya Federasyonu'nda Kamu Yönetimi," *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri* (Ankara, İmge, 2. Baskı): 469-543.
- Tezkan, Yılmaz, haz. (2001), *Kadim Komşumuz Yeni Rusya* (İstanbul, Ülke Kitapları).
- Treisman, Daniel (2002), "Russia Renewed?," *Foreign Affairs*, 81/6: 58-72.
- Trenin, Dmitri (2006), "Russia Leaves the West," *Foreign Affairs*, 85/4: 87-96.
- Trenin, Dmitri (2009), "NATO and Russia: Partnership or Peril?," *Current History*, 108/720: 299-303.
- Wall, David (2006), "Five Candles, Three Evils," *The World Today*, 62/6: 20-21.
- Wallender, Celeste (1996/97), "Coming into Focus," *Harvard International Review*, 19/1: 14-15.
- Wallender, Celeste A. (2000), "Russia'a New Security Policy and the Ballistic Missile Defense Debate," *Current History*, 99/639: 339-344.
- Wallender, Celeste A. (2003), "US-Russian Relations: Between Realism and Reality," *Current History*, 102/666: 307-312.
- Wallender, Celeste A. (2006), "Suspended Animation: the US and Russia After the G8," *Current History*, 105/693: 315-320.

- Wallerstein, Immanuel (2001), "Russia, 2001," (Commentary no. 78, Dec. 1), <<http://fcb.binghamton.edu/commentr.htm>> (9.1.2002).
- Wallerstein, Immanuel (2005), "Putin's Diplomatic Triumph," (Commentary no. 161, May 15) <<http://fcb.binghamton.edu/commentr.htm>> (30.5.2005).
- Wohlforth, William (1996/97), "Redefining Security," *Harvard International Review*, 19/1: 10-13.
- Wood, Tony (2007), "Contours of the Putin Era," *New Left Review*, 44: 53-68.
- Yapıcı, Utku (2007), *Yeni Soğuk Savaş* (İstanbul: Başlık).
- Yapıcı, Utku (2008), "Gürcistan Savaşı: Öncesi ve Sonrası," *SBF Dergisi*, 63/3: 185-190.
- Yeltsin, Boris (2001), *Gece Yarısı Günlükleri* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları) (Çev.: Ahmet Fethi).
- Yerasimos, Stefanos (1995), *Milliyetler ve Sınırlar* (2. Basım, İstanbul: İletişim).
- Yuryeva, T. V. (2000), "Problemy Natsionalnoy Bezopasnosti RF," *Vneşnaya Politika Rassiskay Federatsii, 1992-1999* (Moskova: ROSSPEN): 51-77.